

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
УКРАЇНСЬКО-УГОРСЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА УГОРСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ

МОТРЕ АМАНДА ВАСИЛІВНА

Навчання фразем у закарпатських угорськомовних школах

014.02 Середня освіта. Мова і література (угорська) Угорська мова як
іноземна та англійська мова та література

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра

Науковий керівник:

Берта Е. Т.
доцент

Реєстрація _____
(номер)

« ____ » _____ 2023 р. _____
(підпис пров.фахівця) (прізвище, ініціали)

Дипломна робота допущена до захисту

Завідувач кафедри

_____ Зикань Х.І.
(підпис) (прізвище, ініціали)

К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

« ____ » _____ 2023 р.

Рецензент _____
(підпис)

Нодь Н. Й.
(прізвище, ініціали)

К.філол.н., доцент
(науковий ступінь, вчене звання)

UKRAJNA OKTATÁSI ÉS TUDOMÁNYÜGYI MINISZTERIUMA
ÁLLAMI FELSŐOKTATÁSI INTÉZMÉNY
„UNGVÁRI NEMZETI EGYETEM”
UKRÁN–MAGYAR OKTATÁSI-TUDOMÁNYOS INTÉZET
MAGYAR FILOLÓGIAI TANSZÉK

MOTRE AMANDA

A frazémák tanítása a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban

Magyar nyelv és irodalom

Diplomamunka a baccalaureusi fokozat megszerzésére

6.014.02 Középfokú oktatás szakirányban,
magyar nyelv mint idegen nyelv, angol nyelv és irodalom

Tudományos témavezető:

Berta Eleonóra

docens

Ungvár – 2023

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	5
1. A KÉRDÉSSSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOMRÓL.....	9
1.1. A frazémák a szakirodalom tükrében.....	9
1.2. A kárpátaljai népi frazémák kutatása.....	19
2. A NÉPI FRAZÉMÁK AKNASZLATINÁN.....	24
2.1 Szólások.....	54
2.2. Szóláshasonlatok.....	58
2.3. Közmondások.....	61
3. A FRAZÉMÁK TANÍTÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANNYELVŰ ISKOLÁKBAN.....	63
BEFEJEZÉS.....	69
KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA.....	69
A FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE.....	73
REZÜMÉ (ukrán nyelv).....	77
REZÜMÉ (angol nyelv).....	78
MELLÉKLET.....	79

BEVEZETÉS

Egy nép nyelvében megőrzött frazeológiai egységek kincsestára a következő nemzedék örökségeként szolgál, melyben bölcsességek és kultúrák sokasága található. Eme eredmények nagyvonalakban bemutatják a történelemről, szokásokról, hagyományokról, mindennapi életről, egyben eszmékről szóló információk tömördek változatát. Ezáltal ráirányítva a figyelmet a frazémák fontosságára, hiszen sokoldalúságuk mutatja, hogy nemcsak egy nép életében játszik fontos szerepet a megmaradásuk, hanem a nyelvészek, néprajzkutatók és filozófusok kutatási eredményeiben is fontos. A frazeológiai egységek átörökítése máig fontos feladatnak tekinthető, hiszen más nyelvi eszközökkel együtt jellemzik az emberek lexikális gazdagságát és szellemi fejlődését egy adott nyelvterületen.

A dolgozat témája: A frazémák tanítása a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolákban.

A téma indoklása. A téma fölöttébb érdekes és mindenkor időszerű. Számomra mindig is fontos szerepet játszott szülőfalum, Aknaszlatina. Itt születtem, itt nőttem fel ezért érthető, hogy minden érdekel, ami ebben a közösségben történik, legyen szó kultúráról, szokásokról, oktatásról vagy a nyelvhasználatról. Ez mind az, ami mi vagyunk, és ez mind tükröződik a bennünk.

Előző szakdolgozatomban a bányászat szakszavait gyűjtöttem fel, amit érdekesnek tartottam, ezért úgy döntöttem, hogy továbbra is szülőfalumban folytatom kutatásomat. Jelenlegi munkámban Aknaszlatina frazeologizmusaival foglalkozom. A frazémák eredeti vagy átvitt értelemben vett életigazságot tartalmaznak, melyek egy terület, egy nemzet mindennapi életének bemutatására alkalmasak. Fontos, hogy megőrzésük érdekében beépítsük az iskolai oktatásba, és minden eszközzel azon legyünk, hogy már a legfiatalabb korosztállyal megismertessük a frazémákat és megértessük velük azok fontosságát és értékét.

Célom, hogy minél alaposabban felgyűjtsem, megvizsgáljam, rendszerezzem és feldolgozzam a szülőfalumban ismert frazeológiai egységeket. Hangsúlyoznám, hogy csak törekedni lehet a teljességre az anyaggyűjtés során. Szinte lehetetlen az

egész frazeologizmuskincset feljegyezni, még ha csak egyetlen településről beszélünk is. A rendszerezésnek is megvannak a külön problémái: milyen szempontokat vegyünk alapul stb. A nyelvtudomány valamennyi területe közül a frazeológia feldolgozása a legnehezebb. Sok-sok rendszerezés állandóan fedi, keresztezi egymást, ami újabb akadályokat gördít elénk.

A téma aktualitása. A téma időszerűségét abban látom, hogy mivel napjainkban a frazeológiai egységek lassan feledésbe merülnek, időről-időre kevesebb marad meg a tudatban és a nyelvhasználatban, ezért mindent meg kell tennünk annak érdekében, hogy ezt a folyamatot megállítsuk, de legalábbis lassítsuk. A szólások, szóláshasonlatok, a közmondások mindig is a hétköznapi életünk részeként kell, hogy domináljanak. Ez csak akkor lehetséges, ha kellően vigyázunk rájuk, átörökítjük őket, megismertetjük másokkal, különösképpen a felnövekvő nemzedékkel. Ezt elsősorban az oktatási intézményekben a magyar nyelv és irodalom órák keretében valósítható meg.

Az anyaggyűjtés módszere. Az anyagot aktív és passzív módszerrel gyűjtöttem Aknaszlatinán. Mivel kutatásom szülőfalum határain nem terjedt túl, ezért mondhatni csak ismerős embertől valók az adattárban felsorolt frazeologizmusok. Gyűjtésem során elsősorban idősebb helyi adatközlők voltak, akik a dialógusokba a legváratlanabb helyen szőtték bele a szólásokat, közmondásokat. Fontosnak tartottam, hogy több korosztálytól is gyűjtsek, ezért fiatalokat, sőt iskolásokat is kérdeztem a témáról. Elmondhatom, hogy mindenki nagyon készséges volt és szívesen segítette, amiért hálával tartozom nekik.

Anyagomban természetesen nagy számban szerepelnek olyan frazémák, amelyeket nemcsak Aknaszlatinán, hanem Kárpátalján és az ország határain túl is ismernek. Fellelhetők azonban olyan szólások is, amelyek magukon viselik az itt élő emberek gondolkodásmódját, életstílusát. Az ilyen állandósult szókapcsolatok szülőfalumban keletkeztek, itt ismertek; háttérükről, történetükről külön szólok.

A kutatópont története. A kárpátaljai *Aknaszlatina (Солотвино)* Ukrajna határain túl is ismert. Nagyon sokáig óriási szerepet játszott vidékünk történetében.

Elsősorban nagy só tartalékai miatt, amely egykor az arany értékével vetekedett, és ami „kemény valutának” számított a középkori Európában.

Lakossága: 8956 fő, ebből 24,5% magyar, 12% ukrán, a többség román nemzetiségű. Aknaszlatinán több felekezetű község. Katolikus hívek száma 4602 fő, Jehova- tanúinak száma 3300 fő, ortodoxhívő 1001 fő, szombatista 32 fő, izraelita vallású 13 fő [26, 84. o.].

A település régi neve – Szlatina román nyelvről fordítva nagyon „sós vizet” jelent. A sóbányászat ezen a területen a római birodalom általi meghódításakor kezdődött a II. században, ezt az akkori korból talált római érmék is megerősítik. A mostani község helyén egykor két település volt: Ankaszlatina és Faluszlatina. Később a két név egybeolvadt.

Első hivatalos írásos említése 1360-ból származik, Nagy Lajos magyar király okiratában található. Később a település különböző feudális uraké lett, de a sókitermelés mindig is a királyi udvar képviselőinek kezében volt. A sóbányákat ennek a földnek a legértékesebb kincsének tartották, és hatalmas hasznot hoztak a magyar államnak [20, 1. o.].

Az első világháború alatt Aknaszlatinán a só-kitermelés jelentősen csökkent. Munkaerőhiány volt, mivel sok férfit mozgósítottak a hadseregbe. A nők és a gyermekek munkája kevésbé volt eredményes. A dokumentumok szerint 1914-ben a 600 dolgozóból 225 gyermek volt. Az első világháború végén a falu járóbeteg-szakrendelővel, két általános iskolával, a románok számára görög katolikus, a magyarok és szlovákok számára pedig római katolikus templommal rendelkezett [20, 1. o.].

1919 júniusától 1920 júniusáig Aknaszlatina Romániához tartozott, és a Saint-Germain-i békeszerződés után 1938 végéig Csehszlovákia része volt. A csehszlovákok iskolát, kórházat, lakónegyedet építettek, központi vízrendszert vezettek be. 1939-ben Kárpátaljam és így Szlatina is visszakerült Magyarországhoz.

1944. október 18-án a 4. Ukrán Front csapatai beléptek Aknaszlatinára. A háború után államosításra és kollektivizálásra került sor.

1968. október 21-én az Aknaszlatinai Városi Kórház bázisán megnyílt az allergológiai osztály. 206 m mélyen, egyedülállóként a Szovjetunióban, az első földalatti allergológiai komplexum működött 320 kórházi ágygal [20, 1. o.].

A Szlatinai-tavak a bányászat során fellépő közetsüllyedés során keletkeztek. A tavak közül az első és a legnagyobb, a Kunigunda 1902-ben keletkezett, 20 m-es nyitott „Kunigunda” sóakna süllyedése következtében, innen ered a tó neve. A Kunigunda a Holt-tenger helyi analógja. Ez a karszt-tó gyógyvízzel van tele. A tó partját és alját fekete iszapréteg borítja. Az év folyamán a víz hőmérséklete nem csökken 17°C alá. A sók koncentrációja eléri a 146-150%-ot, magas a bróm-ion koncentrációja, a tó vize gyógyhatású sóoldatot és szulfidiszapot tartalmaz. Ezért a Szlatinai-tavak a mozgásszervi rendszer, a végtag-törések, a derékfájás, a pikkelysömör és más betegségek kezelésére szolgáló üdülőhely. A szovjet időben az itt kitermelt sót a Szovjetunió 50 városába, valamint Magyarországra és Csehszlovákiába szállították [20, 1. o.].

A bányabeomlások révén kialakult sóstavakban is kialakult a gyógyturizmus egy formája, balneológiai célra hasznosították azokat az 1970-es évektől kezdve. Nagyobb fellendülés Ukrajna függetlenné válása és a rendszerváltás után történt, amikor a környék lakói körében látogatottá váltak a 146–200 g/l sótartalommal rendelkező sóstavak. Népszerűségüket annak köszönhették, hogy széles körben elterjedt a híre annak, miszerint gyógyászati szempontból a tavak vize a Holt-tengeréhez hasonló. A tómedencében kialakult iszapot is használták gyógyászati célokra. A sóstavakra kiépült idegenforgalom 2002 – 2008 között érte el tetőpontját, amikor évente mintegy 100 000 vendég érkezett Aknaszlatinára fürödni, gyógyulni. A nyári idegenforgalmi szezonban a település lakosságának száma az oda érkező turisták miatt megduplázódott. Egy nagy kiterjedésű, de festői rendezetlenséggel jellemezhető üdülőtelep alakult ki a tavak körzetében Ezt a paradicsomi állapotot és az idegenforgalom dinamikus növekedését az Ukrajna és Oroszország között kibontakozott háborús konfliktus erősen visszavetette [20, 1. o.].

1. A KÉRDÉSSSEL KAPCSOLATOS SZAKIRODALOMRÓL

Dolgozatom anyagának rendezésénél több kutató munkáját vettem alapul, hiszen a frazeológiai egységek sokoldalú tanulmányozásához különböző tanulmányok, cikkek, könyvek sokaságát kell áttekinteni. A frazeológia fogalmával, meghatározásával, a frazeológiai egységek történetével, kialakulásával, valamint osztályozásuknak különböző szempontú feldolgozásával a szakirodalomban számos munka foglalkozik. Az alábbiakban röviden bemutatom a fontosabbakat.

1.1. A frazémák a szakirodalom tükrében

O. Nagy Gábor *Mi fán terem?* [29, 387 o.] című tanulmánya, amely a frazeológiai egységek eredetét tanulmányozza és igazolja, nagy segítségemre volt. Hiszen amellett, hogy meghatározza leggyakrabban használt kifejezéseink jelentését – célja éppen az, hogy rámutasson ismeretlen eredetű kifejezéseink eredetének titkaira, megpróbálva választ adni azokra a kérdésekre, amelyek a kifejezésekkel való találkozás során felmerülnek az emberekben. Rámutatva arra, hogy az idők során milyen változásokon mentek keresztül, és ezek mennyire befolyásolták a frazémák fennmaradását a jövőben. Illetve különböző változataik mennyiben tértek el jelentés tekintetében a variálódás során. Ezzel is fényt derítve szólások, közmondások változatos képére. Másrészt nem foglalkozik a mai nyelvekben már nem használt, elavult közmondások eredettörténetével, amelyek a könyv által megszólítani kívánt széles közönséget kevésbé érdekelnék.

O. Nagy Gábor *Magyar szólások és közmondások* [30, 860 o.] című gyűjteményébe 20000 magyar szólást és közmondást gyűjtött össze. Nyelvi képek születnek rendkívül helyénvaló megfigyelésekből és költői gazdag képzeletből, metaforák, a világ embereinek és dolgainak lényegét megragadó leírások, szellemes gondolatok, bölcs tanácsok.

A frazeológiai egységek közül bővebben a szólásokról **Tolnai Vilmos** írt *A szólásokról* [37, 57 o.] című munkájában. Sokat segített ez a dolgozat a frazeológiai egységek meghatározását tekintve. Szerinte a szólások többségének sajátossága az, hogy két dolog egyesül bennük: a jelentés és a nyelvi kifejezés. Ezek pontos szétválasztása nélkül a szólás értelmezése zavarossá válik. Szerinte e szempontok elválasztásának hiánya miatt nem fejlődött ki teljesen a szólások elmélete és legtöbb gyűjteményünknek is az a hibája, hogy csak egy bizonyos szempontot vesz figyelembe. Szerinte jó az, ha egy bizonyos szólást több vezérszó alatt is megtalálunk, mert a jelentésárnyalatok felismerését segíti. Gyakorlati haszna pedig, hogy az ember minden szólást rögtön megtalál.

Tolnai úgy véli, hogy rendszeres szóláselmélet csak akkor lesz lehetséges, ha majd teljes gyűjtemény áll rendelkezésünkre. S ennek véleménye szerint két részből kell állnia. Az egyik vezérszavak szerint csoportosítja a szólásokat, mégpedig minden előforduló változatban, a forrás eredeti írásával és legpontosabb megjelölésével. A másik rész pedig jelentésük szerint rendezi őket, vagyis aszerint, hogy milyen értelemben alkalmazzuk a beszédben. Hozzáfűzi, hogy ebből kifolyólag a szólásértelmezésnek is két részből kell állnia. Az egyik a szólások jelentéstana, a másik pedig a szólások alaktana.

Szerinte a legnehezebb feladat a szólások fogalmának tisztázása, meghatározása, hiszen ezzel gyűlt meg a baja a legtöbb elméletírónak is. Tolnai a szólást szókapcsolatnak tekinti, mégpedig állandónak. Állandóvá az teszi, hogy mindenki él vele, egyik tulajdonsága pedig az, hogy közkeletű. Osztályozásuknál azt veszi alapul, hogy milyen szerepe van a különféle szólásnak a nyelvben. Ennek kapcsán a következő csoportokat különíti el:

- a) **szóláshasonlatok** – szerinte itt figyelhető meg a legjobban a közkeletűég különböző foka. Hozzájuk kapcsolódik a legtöbb adoma.
- b) **szólásmódok** – ilyenek például: *Fogához veri a garast, Pénzének rabja*. Úgy véli, hogy lényeges a fogalom helyettesítése, hiszen maga a fogalom megnevezetlen marad és helyébe vele egyértékű fordulatos kifejezést, körülírást teszünk.

- c) **közmondások** – Tolnai véleménye az, hogy a közmondás az első két csoporttal szemben áll, ugyanis nem fogalom kifejezésére szolgál, hanem ítélet előadására. Például: *Égett gyerek fél a tűztől; Véletlen bokorban is találni nyulat* [37, 35-36. o.].

Bárdosi Vilmos *Szólások, közmondások eredete* [4, 746 o.] című tanulmányának a központi célja az állandó szókapcsolatok vizsgálata, amely 1800 szólás, szóláshasonlat, helyzetmondat, közmondás, szállóige pontos jelentésértelmezését és eredetmagyarázatát tartalmazza. Bemutatja kultúrtörténeti hátterüket bőséges magyar és külföldi szakirodalomra támaszkodva. Mindemellett irodalmi, művészettörténeti kitekintést, továbbá számos idegen nyelvi párhuzamot ad meg.

Bárdosi Vilmos *Magyar szólástár* [3, 948 o.] című munkája több mint 13 000 szólást, szóláshasonlatot, helyzetmondatot, közmondást és azok értelmezését tartalmazza. Nyelvünk irodalmi, népies vagy kissé régies fordulatain kívül legnagyobb számmal a mai köznyelvre jellemző állandósult szókapcsolatok szerepelnek benne. A munka érdekessége, hogy nem maradtak ki belőle a diáknyelv szlenges kifejezései sem.

Tarrné Naszádos Katalin *Sárvári szólások és közmondások* [36, 88 o.] című dolgozatában nyelvtanilag elemzi a frazeológiai egységeket. A frazeologizmusokat alakjuk, beszédbe betöltött szerepük szerint is csoportosítja.

A **szólásokat** tekintve elkülönít:

1. **Egyszerű szólásokat** – ide azok tartoznak, amelyeknek nincs mellékmondati részük, és nem ismétlődnek az azonos mondatrészek. Például: *Állok elibe* (nem ijedek meg).

2. **Összetett szólások** – ezen belül két típust különböztet meg:

a) **párhuzamos felépítésű szólás** - ide azok tartoznak, amelyeket valamilyen páros kötőszó bont két tagra, vagy kötőszó nélküliek és a tagok ellentétes jelentésűek. Például: *Se nem árt, se nem használ* (közömbös hatású tette mondják).

b) *párhuzamos felépítésű szóláshasonlat* – szintén kéttagú kifejezések, de itt az első tag ige vagy melléknév, a második tag pedig általában a *mint* kötőszóval bevezetett mellékmondat. Például: *Úgy megy, mint az ágybaszarás* (gyorsan).

3. Mondat jellegű szólások – ezek egyik csoportja az indulatszavakkal rokon. Kifejezhetnek fenyegetést, figyelmeztetést, rendreutasítást vagyis lelkiállapotból fakadó megnyilatkozást. Például: *Ha cigánygyerekek potyognak is az égből!* (minden akadály ellenére).

A **közmondásokon** belül három alcsoportot különít el:

1. Emberi megnyilvánulással kapcsolatosak. Például: *Mézes-mázás beszédje, ugyan hol lesz az ebédje* (hízelkedik, hogy ebédre hívják).

2. Egészségügyi és időjárással kapcsolatosak. Például: *A betegnek orvos a barátja* (aki beteg, annak csak az orvos segíthet).

3. Konvencionális közmondások – ezeknek nincs jelentésük, csak a megszokás tartja életben őket. Például: *Minden rosszban van valami jó.*

A közmondások között vannak általános vonatkozásúak, munkára, nevelésre, emberi kapcsolatokra vonatkozók, illetve értékelést, tanácsot tartalmazók [36, 11-26. o.].

Érdekes **Nagy Géza Karcsai szólások és közmondások** [27, 69 o.] című gyűjtése. Tematikailag csoportosítja a frazeologizmusokat. A hozzájuk kapcsolódó fogalmak szerint rendezte a kifejezéseket. Aszerint, hogy milyen képhez kapcsolódik a közmondás vagy a szólás, az alábbi csoportokat különítette el:

- 1. Állatokhoz kapcsolódók.** Például: *Él, mint hal a vízben.* (gondtalanul, könnyedén él)
- 2. Babonához, valláshoz, egyházhhoz fűződők.** Például: *Ádámról-Éváról rokonok* (távoli rokonok).
- 3. Családhoz, rokonokhoz, emberekhez kapcsolódók.** Például: *Az anyját is eladná* (pénzért bármit megtenne).
- 4. Emberi testhez és részeihez kapcsolódók.** Például: *Mindenbe bele dugja az orrát* (kíváncsi).

5. **Erkölcshöz, neveléshez fűződők.** Például: *Úgy utálom, mint a bűnömet* (nagyon utál valakit).
6. **Eszközökhöz kapcsolódók.** Például: Megáll a *kés* a levegőben (hihetetlen dolgokat állít)
7. **Foglalkozással kapcsolatosak.** Például: Nem vót apád üveges! (állj odébb, nem vagy átlátszó!).
8. **Halálhoz, betegséghez, értelmi képességhez fűződők.** Például: Tótul beszél (érthetetlenül beszél).
9. **Házhoz, részeihez, berendezéseihez fűződők.** Például: Ágynak esett (megbetegedett).
10. **Időjáráshoz, égitestekhez, természeti jelenségekhez fűződők.** Például: *Úgy hazudik, mint a vízfolyás* (rendszeresen hazudik).
11. **Növénynevekhez kapcsolódók.** Például: *Olyan sovány, mint a fűzfa* (nagyon vékony)
12. **Pénzhez, értékhez, mértékhez kapcsolódók.** Például: *A bőrénél alatt is pénz van* (sok pénze van).
13. **Ruházathoz, élelemhez fűződők.** Például: *Se ingem, se gatyám* (senkije nincs a rokonok közül).
14. **Egyéb fogalmakkal kapcsolatosak.** Például: *Kavarom a szezont a fazonnal* (belezavarodni).

Az adattárban betűrendben folytatólágyosan sorszámozva fogalomkörök szerint közli a szólásokat, közmondásokat. A frazémákat nyelvjárásbeli kiejtésüknek megfelelően jegyezte le [27, 25-29. o.].

A frazeológiai egységek gyűjtését, rendszerezését tekintve hasznos volt számomra **Sándor Mihályné Nagy Gabriella Székely közmondások** [33, 48 o.] című dolgozata. A közmondásokon kívül található a gyűjteményben: tájszó, szópár, gyermeknyelvi szó, becenév, névcsőfólók. Csak azokat a tájszavakat és közmondásokat jegyezte le, amelyek nincsenek meg a Magyar Nyelv Értelmező

Szótárában, illetve O. Nagy Gábor gyűjteményében. Ilyen pl. *Csak az orráig lát – nem körültekintő, Megkönnyebbült az ágya szalmája* – meghalt [33, 10. o.].

Az anyagot folyamatosan számozva közli, megadva a kifejezések jelentését. A frazémák lejegyzése nem fonetikus.

Nagy segítségemre volt **Jankus Gyula Kéméendi (Kámenin) szólások és közmondások** [19, 30 o.] című munkája. A dolgozat elején röviden bemutatja Kéménd történetét. Megjegyzi, hogy a gyűjteményben lehetőleg olyan szólások és közmondások szerepelnek, amelyek csupán a faluban, illetve annak közvetlen környékén ismertek. Ugyanis ezek a települések néphagyományukat tekintve igen szoros kapcsolatban vannak egymással. Fontos az is, hogy az általa gyűjtött frazémák nem szerepelnek O. Nagy Gábor könyvében. Munkáját két nagy részre osztja: *A szólások és a közmondások felépítése* és *A szólások és közmondások adattára*. A gyűjtés nincs sorszámozva, csak aláhúzással van kiemelve a kifejezés.

Ujváry Zoltán a ló szavunk elfordulását vizsgálja *A gömöri nép szólásaiban* [38, 450 o.]. A ló szerinte több kutató érdeklődését is felkeltette. Megemlíti például: O. Nagy Gábor nevét, aki 194 változatot közöl gyűjteményében. Szerinte egyfajta hagyományköre alakult ki a lónak, ugyanis a ló kultuszát a már 30 ezer évvel ezelőtti barlangrajzok is jól mutatják, a művészetbe pedig a kezdetektől fogva bekerült. Sőt, a magyar népi kultúrába a mesékben, faragványokban, színjátékokban, a legkülönbözőbb ábrázolásokon fordul elő.

A továbbiakban 26 lóval kapcsolatos kifejezést sorol fel és adja a magyarázatukat. Például: *Lefagyott a lónak a szarva*. Tréfás mondás. A lónak nincs szarva, de éppen ezzel felnagyítjuk a mondanivalónkat, nyomatékossá tesszük az állításunkat. Akkor hangzik el, amikor rendkívül hideg van, de mondhatjuk tréfásan annak, aki a hidegre panaszkodik, noha egyáltalán nincs oka a hideg időjárásra hivatkozni [38, 447. o.].

Somhegyi Gyula *Monofrazémák a magyarban* [34, 357-368 o.] című tanulmányában nyelvtani szempontból foglalkozik az állandósult szókapcsolatokkal.

Monofrazémáknak azokat az átvitt jelentésű magányos és névutós lexémákat nevezi, amelyek képhívó erejüknel fogva önmagukban frazemologizálódnak, illetve azokat a frazémakapcsolatokat, amelyeknek szemantikai egybetartozására a helyesírás is utal. Például: *megúsztuk, kéz alatt - cserbenhagy, farkaséhség* stb.

A monofrazémákon belül megkülönböztet: magányos igéket, főneveket, mellékneveket, valamint névutóval kötődő főneveket.

1. A magányos igék lehetnek:

a) *paradigmatikusak*: *aláír vki vmit* 'elfogad, helyesel', *felültet vki vkít* 'rászed, megtréfál'.

b) *inparadigmatikusak*: *betesz vmi vkinek/minek* 'megvisel, tönkretesz', *befellegzik vkinek/vminek* 'vége van vkinek/vminek'.

Ez utóbbi csoport szerint viszonylag kis számban fordul elő, az előzőktől pedig abban tér el, hogy mindig 3. személyű alakban használatosak.

2. Magányos főnevek lehetnek:

a) *toldalék nélküliek*: *lókötő* 'csirkefogó'.

A magányos főnevek todalékos és névutós csoportjára a határozószók keretében tér ki a szerző, mivel ezek kivétel nélkül határozói funkcióra utalnak.

3. A magányos melléknevek lehetnek:

a) *toldalék nélküliek*: *agyafúrt* 'ravasz, furfangos', *hebehurgya* 'kapkodó, meggondolatlan'.

b) *todalékosak*: ezek kivétel nélkül határozói funkcióra utalnak, ezért a határozószóknál említi őket.

4. A magányos határozószók lehetnek:

a) *todalékos főnevek*: *csőstül* 'tömegesen', *hajadonfött* 'födetlen fejjel'. Ezek alakilag lehetnek egyszerűek és összetettek. A mondatban mindig határozói funkciót töltenek be.

b) *todalékos melléknevek*: *magyarán* 'világosan, nyíltan', *paprikásan* 'ingerülten mérgesen'.

c) *névutós főnevek*: *háta mögött* 'tudatán kívül', *testvérek között* 'legalább'.

A névutós képződmények a szó szoros értelmében nem tekinthetők monofrazémáknak, mivel két tagból tevődnek össze. Azonban Somhegyi célravezetőbbnek tartja ama tulajdonságuk szerint minősíteni ezeket a nyelvi jelenségeket, hogy a konkrét síkon betöltött vagy grammatikailag lehetséges funkciójuk alapján jelentésbelileg egy egységnek tekinthetők [34, 366-368. o.].

Rozgonyiné Molnár Emma *A szólások és közmondások szövegbe szerkesztéséről* [32, 352-356 o.] ír. Véleménye az, hogy a szövegbe szerkesztés a szólások, közmondások alkalmazását jelenti. Az idiómák pedig beszerkeszthetők mondat egységbe, mondat egészbe, bekezdésbe, mégpedig a következőképpen:

1. Egy mondat egységbe kerül az idióma, mint mondat egység része, de lehet önmagában is egy mondat egység. Például: *Most lelked vacsorán volna Pilátusnál / De több az emberség a káposztás husnál.*

2. Mondat egészbe kerül:

a) Ennek egyik mondat egységébe.

b) Két vagy több mondat egységbe szétbontva a mondat egészen belül.

Például: *Mátyás nem rohant ajtóstul a házba, hanem "dicsértessék" után azzal nyújtott kezét Ferenének: Szembesülj mán velem, no, hogy nézlek.*

3. A bekezdésen belül több mondat egészbe jelenik meg az idióma. Az idiómák bekezdésbe szerkesztését Molnár Emma szerint úgy elemezzük, hogy a szövegből 5-10 soros, tartalmilag-logikailag összetartozó részleteket vizsgálunk, mely egy vagy több idiómát is magában foglal. Ezen kívül véleménye az, hogy az idiómák szövegbe szerkesztésének a lehetőségei korlátozottak. Meghatározónak tekinthetjük kötöttségüket, nagyságrendjüket és grammatikai szerkezetüket [32, 352-356. o.].

Forgács Tamás *Történeti frazeológia. A történeti szólás- és közmondáskutatás kézikönyve*-ben [10, 478 o.]. A könyv első fejezete a történeti nyelvészet szükségességét és nyelvi alapjait mutatja be, a második fejezet pedig az idiómák történeti szövegekben való azonosításának módszertani lehetőségét tárgyalja. A harmadik fejezet részletesen tárgyalja a kialakult szótársítások eredetét. Bemutatja a tiszta állandóságból létrehozott egységeket, a figuratív

motivációjú, átvitt jelentésű egységeket, az elemek elhagyásával létrehozott elliptikus idiómákat és a korábbi egységek módosításával létrehozott másodlagos idiómákat. A negyedik fejezet az egyes egységek létrehozásával és beépítésével kapcsolatos szemantikai és formai változásokkal foglalkozik, míg az ötödik fejezet a már létrehozott egységek további változásaival, így a frázisegységek eltűnésével foglalkozik. A dolgozat végén található összefoglaló foglalkozik a frázisváltásban szerepet játszó nyelvi és nem nyelvi szempontok összefonódásával.

Hasznos volt **Csonka Csilla** *A frazeologizmusok helye a kezdők magyaroiktatásában* [8, 11 o.] című cikke, melyben kiemeli a frazeologizmusok fontos szerepét a magyar nyelv oktatásában. Bemutatja a frazeológiai egységek meghatározását, tartalmi felosztását. Kiemeli a lexikográfia és a frazeológia kapcsolatát a magyar mint idegen nyelv tanítása terén.

Az ukrán szakirodalom szintén gazdag a frazeológiai egységeket tekintve. Munkám során nagyon hasznos volt V. I. Kononenko cikke *Українська народна фразеологія* [45, 21-27 o.], amelyben az ukrán népi frazémákról értekeznek. Az ukrán szellemi kultúra fontos részeinek nevezi a frazémákat. Szerinte a kezdetektől fogva léteznek és sok változáson, valamint fejlődésen mentek át. Ez alatt az idő alatt új jelentésekkel bővültek. Az alakulásukat pedig sok minden befolyásolta, motiválta.

Véleménye szerint a frazeológiai egységek a kezdetektől a népi kultúra és szokások, hagyományok részei voltak és sokszor jelentésüket is úgy érthetjük meg, ha eredetüket, keletkezésüket megvizsgáljuk. Számos régi elemeket is megőriztek. Például: egyes frazémák népileg motivált komponenseket tartalmaznak:

глек, макітра, батіг, рядо, ковінька, писанка. Például: *розбити макітру (посваритися); як з ключа батіг (нікудишній)* stb.

Különböző népi ételek, italok neve is előfordul, melyek főleg az étellel kapcsolatosak. Például: *як варенник у маслі (про людину з достатком); одного тіста кнн (подібні між собою); передати куті меду (переборщити).* Ezek széles képet alkotnak a jóról, a rosszról, a hasznosról, a károsról stb.

Elterjedtek azok a frazémák is, amelyek számneveket tartalmaznak: 2, 3, 7 stb. Ezek többsége mitologikus jelentéssel bír. Azok, amelyekben a 7-es szám fordul

elő, általában a befejezettséget, vagy valaminek a maximumát fejezik ki. Például: *Сім верств пішки за шмат кишки* (докладати багато зусиль, але безрезультатно, даремно); *зідрати сім шкур* (брати високу плату за щось, карати когось, бити) stb.

A tulajdonneveket tartalmazó frazémák többségére az jellemző, hogy a tulajdonnév felcserélhető más szóval, melyek általában az emberek negatív tulajdonságaira utalnak. Például: *Дурний як Стецько, Танька - недоук, Солоха - роззява* тощо. (Стецько з печі, Стецько на піч; Чи й Танька любить?; Оце ще Солоха).

Azok a kifejezések, amelyekben a хоч szó szerepel szintén gyakoriak. Például: *хоч плач, хоч запади, хоч лусни, хоч трісни, хоч гонки скач, хоч води напийся, хоч греблю гати* stb [45, 25-27. o.].

A. V. Parij *Роль конотацій у формуванні фразеологічного значення* [46, 45-49 o.], azoknak a frazeológiai egységeknek a jelentéséről ír, amelyekben különböző állatok szerepelnek. Tanulságos volt számomra ez a szakirodalom, hiszen az Aknazslatinán vizsgált frazeologizmusok között is számos olyan akad, amely állatokkal kapcsolatos. Parij megállapítja, hogy ezeknek a frazémáknak a jelentésszerkezetét nagyon sok esetben a szituáció befolyásolja. Vizsgálata a kifejezések konkrét és absztrakt jelentésére terjed ki. Például: a bárány (вівця), mint állatfaj a következő átvitt értelemben használatos: *вédтелен* (беззахистний), *ártatlan* (невинний) stb. Az állatoknak és tulajdonságaiknak szerinte nagy szerepe van a frazeológiai egységekben, mivel rendszerint az emberi viselkedésre, az emberek jó és a rossz tulajdonságaira utalnak. Például: *лякливий як заць; здоровий як кінь; голодний як вовк; шкідливий як кішка* [46, 47. o.].

A szerző következtetése az, hogy minden népnél az állatok a frazémákban mást-mást szimbolizálnak. Az ukránoknál és a franciáknál például a disznó a lustaságot jelenti, a németeknél pedig áldásként szerepel.

N. I. Wojko *Народження нових фразеологізмів* [40, 38-40 o.] az újabb frazémák születését vizsgálja egyik cikkében. Véleménye szerint az ukrán nemzeti prózára az elmúlt évtizedben az volt jellemző, hogy előtérbe került a

szakterminológia széleskörű vizsgálata. Megállapítja, hogy az elbeszélő prózában átértékelődnek, sokszor új frazeológiai fordulatokká válnak régi szakszavak, szakszókapcsolatok. Például: *кунути якiр* stb. Az átvitt értelem kialakulása magával vonja a fogalmi sík szélesedését, valamint a kifejezés frazeológiai egységként való használatát. Az így frazémává alakult szakszavak másképp vesznek részt a grammatikai és a szemantikai szerkezetekben, így egészen más stílusértékekkel bírnak. A szerző szerint az elbeszélő prózában gyakori a "*виїти на опби́му*" kifejezés használata, mely eredetileg a kozmológia terminusainak körébe tartozik. Az írók a legkülönbözőbb formában és értelemben alkalmazzák. Például: J. Scserbak: "*опби́ма серця*", O. Honcsár: "*сменова опби́ма*" stb. Az "опби́та" kifejezéssel frazeológiai egységek egész sora alakult: *вивести на опби́му; зиїти з опби́му* stb. Számos frazéma keletkezett biológiai, tengerészeti és zenei szakkifejezések felhasználásával is [40, 39. o.].

Frazeológiai kutatásokkal Kárpátalján is sokan foglalkoztak.

1.2. A kárpátaljai népi frazémák kutatása

Kárpátaljai népi frazémákon azokat az összeforrott kifejezéseket értjük, amelyek beletartoznak ebben a régióban élő magyarul beszélők aktív szókincsébe, nincsenek meg, vagy nem az itt használatos formában szerepelnek O. Nagy Gábor *Magyar szólások és közmondások* [30, 860 o.] című könyvében. A „népi frazéma” terminus nem egészen pontos tudományos tekintetben, mindössze az össznemzeti frazémakincs eredetére vonatkozik, azt jelzi, hogy a kifejezés népi látásmódból, népi talajon született, egy-egy tájegység ismeretkincséhez tartozik, s így a nyelvjárás jellemző jegyeit viseli.

A kárpátaljai népi frazémák kutatása izgalmas terület, amely lehetővé teszi a régió nyelvi és kulturális örökségének felfedezését. A népi frazémák olyan kifejezések, szólások és közmondások, amelyek hagyományosan a népi beszédben és irodalomban jelennek meg. Segíthetnek megérteni a kárpátaljai magyar közösség

nyelvi és kulturális identitását, valamint a helyi hagyományokat és értékeket. Utalnak a régióban élő emberek tapasztalataira, hiedelmeire és életmódjára.

Térségünkben a legrészletesebben Györke Magdolna, Horváth Katalin, Lizanec Péter, Laver Vaszil és Zékány Imre foglalkoznak és foglalkoztak a népi frazémákkal.

Kárpátaljai vonatkozásban az első frazeológiai szótár **Laver Vaszil** és **Zékány Imre** szerkesztésében jelent meg *Orosz-ukrán-magyar frazeológiai szótár* [21, 371 o.] címmel. A szótár célja az, hogy segítséget adjon az ukrán és magyar tannyelvű iskoláknak az orosz frazémák elsajátítására. A szócikkek felépítését érdekesnek tartom. Például: *без конца, без конца и края – без кінця, без кінця і краю – unos-unalom, végnélkül, nagyon sokáig*. Ahogyan látjuk, a szerzők először az orosz változatát adták meg a frazémának, utána az ukránt és végül a magyart .

Györke Magdolna *Frazémák A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárában* [13, 101-113 o.] című cikkében a frazémák kutatásáról ír. Bemutatja azoknak a tudósoknak a munkáját, akik frazémakutatással foglalkoztak Kárpátalján. Röviden ír arról, hogy ki milyen frazeológiai egységeket mutat be, és hol gyűjtötte az anyagot.

Horváth Katalin *A Kárpátaljai magyar népi frazémák* [16, 30 o.] cikkében vizsgálja a kárpátaljai népi frazeológiai egységek jellemzőit. Tárgyalja azok hangtani, morfológiai és fogalmi sajátosságait. Megállapítja, hogy vidékünk népi frazémái az összmagyar szókincs tárházába tartozik. Ezeknek egy része azonban helyijellegű, itt jött létre, tükrözve a térségben élők sajátos látásmódját, és a más népekkel való közvetlen együttélés nyomai szintén fellelhetők bennük.

Horváth Katalin kárpátaljai szólás- és közmondásgyűjteménye *Kárpátaljai szólások és közmondások* címmel [17, 155 o.] jelent meg. Alcíme *Veszekedő pásztorok közt a farkas jár jól*, azaz a viszálykodás az ellenfélnek kedvez. A monográfia felépítése tulajdonképpen kulcsszavakból áll, amelyekhez kapcsolódnak a frazémák megfelelő magyarázatai. A monográfiában majdnem ezer kulcsszót találunk ábécé sorrendben.

Lizanec Péter *A Kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza* [22, 883 o.], [23, 952 o.], [24, 828 o.] három kötetben jelent meg. Összesen 1215 nyelvi térképet tartalmaz. Ebből 1061 lexikai, 142 szemantikai és 12 általános (szintetikus) térkép. Az atlasz 865 frazémát, 152 hiedelmet és 436 reália rajzát tartalmaz. Bemutatja, hogy a kutatópontokon hány frazémát gyűjtött, amelyeknek a jelentését is megadja.

Lizanec Péter *Magyar-ukrán és az Ukrán-magyar állandósult szókapcsolatok is kifejezések szótára* [25, 527 o.] 2009-ben jelent. Az előszóban a szerző kiemeli a szótárának a létrehozásának fontosságát. Az adott szótár célja az, hogy segítséget nyújtson a tanítóknak és a tanároknak a frazeológiai kapcsolatok oktatása terén. A szótár értékét abban t9bbek között abban is látom, hogy egy frazémáknak több változatát, szinonimáját is megadta a szerző. Például:

Що є цулу? – teljes / minden erejéből; ahogy csak bír; ahogy csak erejéből telik bírja / futja; minden erejét megfeszítve / összeszedve [25, 146. o.].

A szakemberek általában az alábbi módszereket alkalmazzák a népi frazémák kutatásában. Ez a módszer érvényes kárpátaljai vonatkozásban is:

1. Gyűjtés: A kutatók és nyelvészek felkeresik a kárpátaljai magyar közösségeket, beszélnek az idősebb generációval és gyűjtik a hagyományos frazémákat. Ezeket a beszélgetéseket interjúk vagy hangfelvételek formájában rögzítik.

2. Elemzés: Az összegyűjtött népi frazémákat alaposan elemzik a nyelvészeti és kulturális szempontból. Vizsgálják a frazémák szerkezetét, jelentését, eredetét és a mögöttük rejlő kulturális kontextust.

3. Összehasonlító kutatás: A kutatók összehasonlítják a kárpátaljai népi frazémákat más hasonló nyelvi és kulturális közösségek frazémáival. Ez lehetővé teszi a regionális különbségek és hasonlóságok feltárását.

4. Nyelvészeti és irodalmi értékelés: A kutatás eredményeként létrejövő adatbázisok, szótárak és tanulmányok hozzájárulhatnak a kárpátaljai magyar

nyelvészeti és irodalmi kutatásokhoz. Ez segíti a nyelv megőrzését és a népi irodalom további tanulmányozását.

A kárpátaljai népi frazémák kutatása nemcsak a nyelvészeti területet gazdagítja, hanem segít megőrizni és megismerni a kárpátaljai magyar közösség kulturális örökségét is. Csoportosításuk a frazeológia területén történő kutatások részét képezi, és a kifejezések jellemzői alapján történik. A csoportosítás különböző szempontok alapján történhet, például jelentés, szerkezet vagy társadalmi kontextus alapján. Az alábbiakban néhány lehetséges csoportosítási módot sorolok fel:

1. Jelentés alapján:

- **Közmondások:** Olyan kifejezések, amelyek egyetemes bölcsességet közvetítenek, gyakran rövid és tömör formában.
- **Szólások:** Kifejezések, amelyek konkrét jelentést hordoznak, és az adott nyelvi közösségben gyakran használtak.
- **Idiómák:** Kifejezések, amelyek jelentése nem következik logikusan az egyes szavak jelentéséből.

2. Szerkezet alapján:

- **Állandósult szókapcsolatok:** Kifejezések, amelyekben a szavak gyakran együtt fordulnak elő, és egy egységet alkotnak, például "*fogd a lovat!*"
- **Állandósult frazémák:** Olyan kifejezések, amelyeket az adott nyelvi közösségben gyakran használnak, és a szavakból nem következik a jelentésük.

3. Társadalmi kontextus alapján:

- **Gazdálkodással, mezőgazdasággal kapcsolatos frazémák:** Kifejezések, amelyek a vidéki élet, a természeti környezet vagy a gazdálkodás világához kapcsolódnak.
- **Családdal, szokásokkal, hagyományokkal kapcsolatos frazémák:** Kifejezések, amelyek a családi élet, a kapcsolatok vagy a helyi hagyományokhoz kapcsolódnak.

A fentiekből kitűnik, hogy Kárpátalján a frazeologizmusok kutatásával többen foglalkoznak. Ez arról tanúskodik, hogy a téma érdekes és értékes, hiszen összegyűjtésük és feldolgozásuknak köszönhetően megőrződnek a következő generáció számára is. Fontos megjegyezni, hogy a csoportosítási módszerek változhatnak, és a meghatározott kutatási szövegkörnyezettől, illetve a vizsgált frazémák sajátosságaitól függően más kategóriák is felmerülhetnek. A kárpátaljai népi frazémák tanulmányozása során a kutatók ezen csoportosítási módszerek valamelyikét vagy ezek kombinációját alkalmazhatják az elemzés és az értelmezés folyamatában.

2. A NÉPI FRAZÉMÁK AKNASZLATINÁN

Jelenlegi munkámban Aknaszlatina frazeológizmusával foglalkozom. A téma fölöttébb érdekes és mindenkor időszerű. Szókincsünk állandó változásban, mozgásban van: részint egyre újabb és újabb elemekkel gazdagodik, részint pedig kiveti magából azokat a kifejezéseket, amelyek elavulttá, archaikussá váltak.

A gyűjtött anyagot O. Nagy Gábor *Magyar szólások és közmondások* [30, 860 o.] című munkája alapján rendszereztem. Kulcsszónak legtöbbször a főnevet vettem. Ahol főnév fordul elő a közlendő anyagban, ott a hangsúlyozottat tekintetem elsődlegesnek, azt, amelyik az állandósult szókapcsolatoknak a lényegét adja. Ha a szólásban, közmondásban nincs főnév, akkor az igét emeltem ki. Előfordult az is, hogy a frazeologizmusban van ugyan főnév, de az ige határozza a jelentést. Ilyen esetekben az igét tartottam mérvadónak. Hasonlóképpen előfordul a határozószó kiemelése is.

A kulcsszavak alapján rendeztem el az összegyűjtött anyagot. Nem tettem különbséget a kulcsszavak kezdőbetűjénél a rövid és a hosszú magánhangzók között. Ha több frazémában is előfordul ugyanazon kulcsszó, akkor a szókapcsolatoknál a mondatok kezdőbetűjét tartottam elsődlegesnek, ahol megkülönböztettem a hosszú hangokat a rövidektől. A kulcsszónál a szótőt vettem alapul. A frazeologizmusokat megszámoztam, a kulcsszót a sor elején kiemeltem. Az alábbiakban közlöm a felgyűjtött anyagomat.

A, a

1. **Á**

Aki Á-t mond, mondjon Bé-t is (sz.)

J.: amit az ember elkezd, fejezze is be.

2. **Ádám – Éva**

Ádámról-Éváról rokonok (sz.)

J.: távoli rokonok.

3. **ágy**

Ágynak esett (sz.)

- J: megbetegedett.
- 4. alma** **Nem esik messze az alma a fájától (k.)**
J.: amilyenek a szülők, olyanok a gyerekek.
- 5. álom** **Ülj le, mert elviszed az álmom!(sz.)**
J.: ülj le, ne siess annyira!
- 6. anya** **Az anyját is eladná (sz.)**
J.: pénzért bármit megtenne
- 7.** **Nézd meg az anyját, vedd el a leányát. (sz.)**
J.: aki nősülni akar, gondolja előre, hogy a lány olyan lesz, mint az anya.
- 8. apa** **Belead apait-anyait (sz.)**
J.: minden erejét összeszedve végzi a munkát.
- 9. ár** **Megfizeti az árát (sz.)**
J.: elbánik valakivel; rossz üzletet köt.
- 10. arany** **Aranyat ér a keze (sz.)**
J.: ügyes kezű.
- 11. asztalfiók** **Úgy jár az szeme, mint az asztalfiók (szh.)**
J.: nagyon kíváncsi.
- B,b**
- 12. bába** **Sok bába közt elvész a gyermek (k.)**

J.: ha sokan intézkednek vmilyen dologban,
az csak kárára van az ügynek.

13. bajusz

Összeakad a bajuszunk! (sz.)

J.: haragban lenni.

14. bal

Bal lábbal kelt fel (sz.)

J.: valaki rosszkedvű.

15. Benedek Jani

Gyorsan hajt, mint Benedek Jani (szh.)

J.:azokra mondják ezt, akik gyorsan vezetnek.

A jelentés szoros kapcsolatban van a szóláshasonlat eredetével. Benedek János aknaszlatinai lakos volt, aki járművével mindig gyorsan hajtott.

16. béka

Olyan a reflexe, mint a döglött békának (szh.)

J.: lassan reagál.

17.

A béka segge / feneke alatt van (sz.)

J.: rossz helyzetben van.

18. bivaly

Olyan erős, mint a bivaly (szh.)

J.: aki nagyon erős és egészséges.

19. bolha

Pattog, mint a bolha (szh.)

J.: állandóan mozog; okoskodó ember.

- 20.** **Bolhából elefántot csinál (sz.)**
J.: eltúloz valamit.
- 21. bolond** **Bolondnak mindig szerencséje van (sz.)**
J.: az szokott szerencsés lenni, aki azt nem érdemli meg.
- 22.** **Két bolond egy pár (sz.)**
J.: egyformák.
- 23. borjú** **Bámul, mint borjú az új kapura (szh.)**
J.: csodálkozva néz.
- 24. borotva** **Úgy vág az esze, mint a borotva (szh.)**
J.: nagyon okos.
- 25. bot** **Isten nem ver bottal (k.)**
J.: a bűnös embert nem várt csapás éri.
- 26. Bözsi** **Keresi, mint Bözsi néni a tegnapi napot (szh.)**
J.: hasztalanul keres valamit.
- 27. bőr** **Majd kiugrik a bőréből (sz.)**
J.: nagyon örül valaminek, valakinek.
- 28.** **Nem fér a bőrébe (sz.)**
J.: nyugtalan, izgága természetű.

29. bűn

Úgy utálok, mint a bűnömet (szh.)

J.: nagyon utál valakit.

C,c

30. cecelég

Megcsípte a cecelég (szh.)

J.: mélyén, hosszabb ideje alszik.

31. cica

Elvitte a cica a nyelvét (sz.)

J.: mélyen hallgat.

32. cipő

Egy cipőben járunk (sz.)

J.: egyforma élethelyzetben vannak.

33.

Éhes a cipője (sz)

J.: levált elől a cipője.

34. cukor

Veszik, mint a cukrot (szh.)

J.: nagyon kapós, kelendő.

Cs, cs

35. csipa

Kinyílik a csipája (sz.)

J.: elszemtelenedik.

36. csillag

A csillagokat is lehozná neki az égből (sz.)

J.: mindent megadna neki.

37.

Szerencsés csillagzat alatt született (sz.)

J.: szerencsés ember.

D,d

38. Dárius

A Dárius kincsét is magára tenné (sz.)

J.: többnek akar tűnni a kelleténél.

39.

Elköltené Dárius kincsét is (k.)

J.: sok pénzt költ el.

40. deszka

Lapos, mint a deszka (szh.)

J.: valaki nagyon sovány.

41. disznó

Olyan piszkos, mint egy disznó (szh.)

J.: valaki nagyon piszkos.

42.

Részeg, mint a disznó (szh.)

J.: erősen ittas.

- 43. dög** **Lusta, mint a dög (szh.)**
J: valaki túlságosan lusta.
- E,e; É,é**
- 44. ebéd** **Mézes-mázas beszédje, ugyan hol lesz az ebédje (k.)**
J.: hízeleg valaki, hogy ebédre hívják.
- 45. edény** **Lyukas a keze, mint az edény (szh.)**
J.: ügyetlen ember.
- 46. egér** **Szaladgál, mint a mérgezett egér (szh.)**
J.: valaki összevissza futkos.
- 47. egyforma** **Széle-hossza egyforma (sz.)**
J.: nagyon kövér.
- 48. elázott** **Teljesen elázott (sz.)**
J.: lerészegedett.
- 49. élet** **Úgy eszik, mint az élet (szh.)**
J.: élvezettel eszik valamit.
- 50. ember** **Szegény embert, az ág is húzza (k.)**
J.: a szegényt éri a legtöbb baj.
- 51.** **Tíz embert ki tesz (sz.)**
J.: nagyon ügyes.

- 52.** **Ember a gáton (sz.)**
J.: minden helyzetben megállja a helyét, legyőzi a nehézségeket.
- 53.** **Nézze meg az ember! (sz)**
J.: szidás, rendreutasítás.
- 54. Engli** **Elment, mint Engli túróért (szh.)**
J.: végleg eltűnt.
A jelentés szoros kapcsolatban van a szólás eredetével. Engli Erzsébet aknaszlatinai lakos volt, akit az édesanyja elküldött a piacra túróért, de a kislány eltűnt, nem ment haza.
- 55. enni** **Ami megvan, nem kér enni (sz.)**
J.: Ami már megvan, az maradjon, majd jó lesz valamire.
- 56. Erzsó** **Dolgozik, mint az Erzsó kutyája. (szh.)**
J.: szorgalmasan, mindent beleadva dolgozik.
A jelentés szoros kapcsolatban van a szólás eredetével. Erzsó nevű asszony egy kis házban lakott. Neki volt egy kutyája, amelyik, ha meglátott egy idegent, elkezdett ugatni, és eközben lábával a földet kaparta hátrafelé. Annyi földet kikapart a kutya, hogy utóbb már egy kisebb domb keletkezett.
- 57. ész** **Elment a józan esze (sz)**
J.: megbolondult.

58. **Esze ágában sincs (sz.)**
J.: nem is gondol rá.
59. **Hátul állt a sorba, mikor az észet osztották (sz.)**
J.: nagyon buta ember.
60. **Megáll asz ember esze! (sz.)**
J.: megdöbbentő, hihetetlen.
61. **Osztja az észet (sz.)**
J.: okoskodik, tudálékoskodik főleg társaságban.

E,f

62. **fa** **Kemény fából faragták (sz.)**
J.: kitartó, erős akaratú.
63. **Nagy fába vágta a fejszójét (sz.)**
J.: nehéz dologba kezdett.
64. **Rossz fát tett a tűzre (sz.)**
J.: rossz dolgot művelt.
65. **fagy** **Majd ha fagy, hó lesz nagy (sz.)**
J.: szó sem lehet róla, soha.
66. **fal** **A falnak is füle van (sz.)**

J.: ne beszéljünk hangosan titokról, mert meghallhatják.

67. fark

A farkára lépnek (sz.)

J.: rajtakapják, amint vmi rosszat cselekszik.

68. fej

Fejjel megy a falnak (sz.)

J.: meggondolatlanul cselekszik.

69.

Fejébe száll a dicsőség (sz.)

J.: elbizakodottá válik.

70.

Kong a feje az ürességtől (sz.)

J.: tudatlan, bura.

71.

Megeszi a fejét (sz.)

J.: sokat eszik; idegesít valaki.

72. film

Olyan, mint a lassított film (szh.)

J.: túlzott lassúságú emberre mondják.

73. fing

Forog, mint fing a fürdőben (szh.)

J.: valaki nagyon aktív.

74. fül

A füle botját sem mozdítja (sz.)

J.: nem törődik semmivel.

75.

Fülén be, a másikon ki (sz.)

J.: nem veszi tudomásul, amit mondanak neki.

76. **Elereszti a füle mellett (sz.)**
J.: nem veszi figyelembe a figyelmeztetést.

77. füst **A füst is a szépre száll (sz.)**
J.: A szépség vonzza a tekintetet.

78. fű **Fűbe harap (sz.)**
J.: meghal valaki.

79. fűzfa **Olyan sovány, mint a fűzfa (szh.)**
J.: nagyon vékony.

G,g

80. galamb **Szelíd, mint a galamb (szh.)**
J.: nagyon szelíd.

81. **Szereti, mint galamb a párját (szh.)**
J.: nagyon szeret valakit.

82. gomba **Úgy nő, mint a gomba (szh.)**
J.: nagyon gyorsan nő.

83. gödény **Iszik, mint a gödény (szh.)**
J.: nem tudja a mértéket, iszákos.

H,h

84. hal **Él, mint hal a vízben (szh.)**
J.: gondtalanul, könnyedén él.

- 85.** **Úgy hallgat, mint a sült hal (szh.)**
J.: nem szól semmit, hallgat.
- 86. hangya** **Hangya van a gatyájában (sz.)**
J.: nem tud megmaradni egy helyben.
- 87. has** **A hason nincs ablak (sz.)**
J.: mindegy, hogy mit eszik az ember, azt nem nézi meg senki, viszont, hogy hogy van felöltözve, az mindenkinek szembeötlő.
- 88. hát** **Akkor lássa, amikor a háta közepén tükör lesz (szh.)**
J.: sohasem.
- 89.** **Végigfut a hideg a hátán (sz.)**
J.: megborzad, irtózik valamitől.
- 90. Hiszekegy** **Fújja, mint a Hiszekegyet (szh.)**
J.: nagyon jól megtanulta.
- 91. horog** **Bekapta a horgot (sz.)**
J.: sikerül valakit becsapni, rászedni.
- 92. hó** **Hiányzik, mint a tavalyi hó (szh.)**
J.: nem érdekli az adott személy.

93. **Kell, mint a tavalyi hó (szh.)**
J.: valaki felesleges.
94. **Úgy elment, mint a tavalyi hó (szh.)**
J.: nyomtalanul eltűnt.
95. **Hócipő** **Tele van a hócipője (sz.)**
J.: elege van valamiből, mérges.
96. **hús** **Méretegi, mint a húsokat (szh.)**
J.: jól megnéz valakit vagy valamit.
- I,i; Í,í**
97. **idő** **Az idő a legjobb orvosság (k.)**
J.: idő múlásával a bánat enyhül.
98. **Elrepült felette az idő (sz)**
J.: megöregedett.
99. **Megette az idő vafoga (sz.)**
J.: megrozsdásodott, elkopott.
100. **ing** **Akinek nem inge, ne vegye magára (k.)**
J.: akire nem vonatkozik, ne vonatkoztassa magára.
101. **Se ingem, se gatyám (sz.)**
J.: nincs kapcsolat az adott személlyel.

- 102.** **Se inge, se gatyája (sz)**
J.: nagyon szegény ember, semmije sincs.
- 103. Iri** **Már megint megy Iri (sz.)**
J.: A jelentés szoros kapcsolatban van a szólás eredetével. Amikor Ona Irénke szépen felöltözve megy valahova, akkor biztosak lehetünk abban, hogy valaki meghallt Aknaszlatinán. Ő ugyanis minden temetésen ott van és csak ebben az esetben öltözik ünneplőbe.
- 104. Isten** **Az Isten őrizzen meg tőle (sz.)**
J.: nehogy bekövetkezzen valami tragédia.
- 105.** **De felvitte az Isten a dolgát (sz.)**
J.: hirtelen jómódba került.
- 106.** **Megfogta az Isten lábát (sz.)**
J.: Nagyon szerencsés lett.
- 107.** **Megverte azt már az Isten (sz.)**
J.: Elég baja van valakinek.
- 108.** **Segíts magadon, az Isten is megsegít (sz.)**
J.: nem csak külső dolog segítségére kell számítani.
- Ji**
- 109. jó** **Jóból is megárt a sok (k.)**
J.: nem szabad semmit sem túlzásba vinni.

- 110.** **Minden jó, ha jó a vége (k.)**
J.: minden, ami rossz, egyszer még jóra fordul.
- 111.** **Minden rosszban van valami jó (k.)**
J.: Minden rosszban meg lehet találni a jót.
- 112. Jóisten** **Magához vette a Jóisten (sz.)**
J.: meghalt.
- K,k**
- 113. kalap** **Le a kalappal előtte (sz.)**
J.: tisztelet és elismerés illeti meg.
- 114. kapca** **Szorul a kapca (sz.)**
J.: Bajba jutott valaki.
- 115.** **Főzik mára kapcáját (sz.)**
J.: nincs maradása, nem tud nyugodtan ülni.
- 116. kapu** **Szája, mint a vármegye kapuja (szh.)**
J.: nagyszájú.
- 117. kártya** **Aki szerencsés a kártyába, az szerencsétlen a szerelemben (sz.)**
- 118.** **Aki szerencsétlen a kártyába, szerencsés a szerelemben (sz.)**
J.: aki nyer a kártyán, annak ugratásként, aki pedig veszít, annak vigasztalásként mondják.

- 128. keres** **Aki keres, talál (k.)**
J.: a kitartás meghozza a jutalmát.
- 129. kés** **Megáll a kés a levegőben (sz.)**
J.: valaki hihetetlen dolgokat állít.
- 130.** **Mintha kést ütött volna a szívembe (sz.)**
J.: valaki megsértett / megbántott valakit.
- 131. kéz** **Az egyik kezén is megszámolhatja (sz)**
J.: nagyon kevés.
- 132.** **Ég a keze alatt a munka (sz.)**
J.: ügyesen dolgozik.
- 133.** **Hamar eljár a keze (sz.)**
J.: hamar megüt bárkit.
- 134.** **Két keze munkájából él (sz.)**
J.: fizikai munkával tartja el magát.
- 135.** **Itt a kezem nem disznóláb (sz.)**
J.: kezemet adom rá, betartom, amit ígértem.
- 136. kígyó** **Kígyót melenget a keblén (sz.)**
J.: olyan embert pártol, aki a jóságáért gonoszsággal fizet.
- 137.** **Olyan, mint a kígyó (szh.)**
J.: .nagyon veszélyes, sunyi ember.

138. kő **Helyén van a szíve (sz.)**
J.: bátor.
139. **Kő van a szíve helyén (sz.)**
J.: szívtelen.
140. **Nagy kő esett le a szívéről (sz.)**
J.: nagy gondtól szabadult meg.
141. krumpli **Pattog, mint krumpli a zsákban (szh.)**
J.: felvág.
142. kutya **A kutya se ugatja meg (sz.)**
J.: jelentéktelen ember.
143. **Bizonytalan, mint a kutya vacsorája (szh.)**
J.: nem lehet tudni, lesz-e belőle valami.
144. **Egyik kutya, másik eb (sz.)**
J.: egyformák, egyik sem jobb.
145. **Húséges, mint a kutya (szh.)**
J.: húséges, ragaszkodó.
146. **Kutyából nem lesz szalonna (k.)**
J.: nem várnak tőle semmilyen változást.
147. **Olyan, mint az ázott kutya (szh.)**
J.: rossz állapotban van.

Ll

- 148. láb** **Megy, amerre a lába viszi (sz.)**
J.: céltalanul járkal, maga sem tudja hová.
- 149.** **Nem a bazárban vettem a lábam! (sz.)**
J.: sajnáltatni akarja valaki magát.
- 150. légy** **Bekapta a legyet (sz.)**
J.: teherbe esett valaki.
- 151. lélek** **A lelkén szárad (sz.)**
J.: az ő felelőssége.
- 152. liba** **Buta, mint a liba (szh.)**
J.: valaki nagyon ostoba.
- 153.** **Nem őriztünk együtt libát (sz.)**
J.: nem vagyunk egyidősek, egyenrangúak.
- 154. ló** **Ajándék lónak ne nézd a fogát (k.)**
Szuvenyiru nyihuhu, nye kukucska protku
(csehszlovák változata)
J.: az ajándéknak ne az anyagi értékét nézd.
- 155.** **Aki magas lóról beszél, hamar leesik róla**
(k.)
J.: fennhordja az orrát, fölényesen beszél.

- 156.** **Átesik a ló túlsó oldalára (sz.)**
J.: az ellenkező végletbe esik.
- 157.** **Ha nincs ló, jó a szamár is (k.)**
J.: ha nincs az, amire vágyunk, megelégszünk azzal, ami van.
- 158.** **Nagy a feje, búsuljon a ló (k.)**
J.: nem érdemes szomorkodni.
- 159.** **Vak ló hátra néz (sz.)**
J.: képtelenség.
- 160.** **Akkor hiszek neked, ha ló legel a sírodon (sz.)**
J.: csak halottan nem fog valaki hazudni.
- 161. Lópicí Gáspár** **Lópicí Gáspár fut a síneken (sz.)**
J.: siet valahová eszeveszetten.
- 162. lusta** **Olyan lusta, mint egy lajhár (szh.)**
J.: rest, dologtalan.

M,m

- 163. macska** **Kerülgeti, mint macska a forró kását (szh.)**
J.: 1. nem mer közel menni valakihez;
2. nem mer egy kényes kérdést nyíltan előhozni.

- 164.** **Megelőzte, mint macska az egeret (szh.)**
J.: elhamarkodott döntést hoz.
- 165.** **Talpra esik, mint a macska (szh.)**
J.: Minden nehéz helyzetből ki tud jutni.
- 166. maga** **Fújja a magaét (sz.)**
J.: erősen biztos van magában.
- 167.** **Maga alatt vágja a fát (sz.)**
J.: saját magának szerez bajt.
- 168. madár** **Madarat lehetne vele fogatni (sz.)**
J.: nagyon jó kedve van valakinek.
- 169.** **Madarat tolláról, embert barátjáról (k.)**
J.: az emberről sokat elárul, hogy kikkel barátkozik.
- 170. majom** **Örül, mint majom a farkának (szh.)**
J.: valaki alaptalanul jókedvű.
- 171.** **Most ugrik a majom a vízbe (sz.)**
J.: most derül ki valami érdekes / lényeges dolog.
- 172. marha** **Áll, mint marha a lakodalomban (szh.)**
J.: nem tudja mit csináljon.
- 173. Mánuilá** **Szép, mint Mánuilá. (szh.)**

J.: olyankor használják, amikor valakinek túlzott önbizalma van.

A jelentés szoros kapcsolatban van a szóláshasonlat eredetével. Az aknaszlatinai Dán Laci, akit mindenki Mánuilának hív, eléggé furcsa ember. Szeret a tükör előtt tetszelegni, és közben még dicséri is magát.

174. medve

Cammog, mint a medve (szh.)

J.: valaki nagyon lassan jár.

175. mell

Veri a mellét (sz.)

J.: erősen állít valamit, dicsekszik.

176. mécses

Eltörött a mécses (sz.)

J.: ok nélkül sírva fakadt (gyerek).

177. Messiás

Úgy várja, mint a Messiást (szh.)

J.: nagyon vár valakit, valamit.

178. mosogatórongy

Olyan, mint a mosogatórongy (szh.)

J.: nagyon gyűrött, rendetlen öltözék; nagyon fáradt, elcsigázott emberre is mondják.

179. munka

A munka nem szégyen (k.)

J.: semmiféle munka nem alacsonyítja le az embert.

180.

Büdös neki a munka (sz.)

J.: lusta.

N,n; Ny,ny

181. nagyláb

Nagylábon él (sz.)

J.: jól megy a sora, mindene megvan.

182. néz

Úgy néz ki, mint aki ki se néz (szh.)

J.: nagyon rosszul néz ki.

183. nyelv

Éles a nyelve (sz.)

J.: szeret mindenkit megsérteni.

184.

Jól felvágták a nyelvét (sz.)

J.: nagyszájú, szeret feleselni.

185. nyúl

Nehogy már a nyúl vigye a húsvéti kosarat (sz.)

J.: nem az lesz, amit az adott személy akar.

186.

Nehogy már a nyúl vigye a vadászpuskát (sz.)

J.: nem úgy lesz, ahogy szeretné.

187.

Kell neki, mint nyúlnak a stoplámpa (szh.)

J.: valami fölösleges.

188.

Lapít, mint nyúl a fűben (szh.)

J.: valaki sunyít.

189.

Gyáva, mint a nyúl (szh.)

J.: félénk, gyáva.

O,o; Ó,ó

190. oldal

Fúrja az oldalát a kíváncsiság (sz.)

J.: nagyon kíváncsi.

191. orr

Mindenbe bele dugja az orrát (sz.)

J.: kíváncsi.

192.

Fennhordja az orrát (sz.)

J.: gőgös, öntelt.

193.

Az orránál fogva vezeti (sz.)

J.: kedve szerint irányít, becsap valakit.

194. orvos

Betegnek orvos a barátja (k.)

J.: aki beteg, annak csak az orvos segíthet.

Ö,ö; Ó,ő

195. öreg

Jó az öreg a háznál (k.)

J.: az öregek bölcsességének sok hasznát lehet venni.

196. ördög

Ne ferd az ördögöt a falra, mert megjelenik (sz.)

J.: ne emlegesd a rosszat, mert bekövetkezik.

197. összehord

Összehord fűt, fát, bogarat (sz.)

J.: butaságokat állít.

P,p

198. paprika

Csíp a nyelve, mint a paprika (szh.)

J.: valaki nagyon kritikus.

199. pénz

A pénz nem boldogít (k.)

J.: nem csak az anyagiak a fontosak.

200.

Azt se tudja, hová tegye a pénzét (sz.)

J.: nagyon gazdag.

201.

Még a bőre alatt is pénz van (sz.)

J.: sok pénze van.

202.

Nem minden a pénz (sz.)

J.: nem csak a pénz a fontos.

203. pióca

Olyan, mint a pióca (szh.)

J.: nem lehet levakarni / megszabadulni tőle.

204. Pisku

Hallgat, mint a Pisku (szh.)

J.: hallgató.

A jelentés szoros kapcsolatban van a szóláshasonlat eredetével. Molnár Pisti (Pisku a gúnyneve) aknaszlatinai munkás volt. Minden féle munkákat végzett az ebereknél a házuk mellett. Amikor valamit tőle kértek, nagyon ritkán felelt, mert süket volt az egyik fülére.

205. pokróc

Durva, mint a pokróc (szh.)

J.: goromba.

R,r

206. ravasz

Ravasz, mint a róka (szh.)

J.: ravasz.

S,s; Sz,sz

207. só

Olyan nehéz, mint a só (szh.)

J.: nagyon nehéz.

208. sóbálvány

Áll, mint a (só)bálvány (szh.)

J.: tehetetlenül áll

209. szem

Még a szeméből se jól néz ki (sz.)

J.: alattomos, ravasz.

210.

Még a szeme sem áll jól (sz.)

J.: ránézésre is megbízhatatlan.

211. szezon

Keveri a szezont a fazonnal (szh.)

J.: nem érti a dolog lényegét.

212. szú

Olyan, mint a szú (szh.)

J.: mindenhol ott van.

T,t; Ty,ty

213. tetű

Úgy jár, mint egy tetű (szh.)

J.: valaki nagyon lassan jár.

221. tyúk

A tyúkokkal fekszik le (sz.)

J.: kora este lefekszik

222.

Ért hozzá, mint tyúk az ábécéhez (szh.)

J.: nem ért hozzá.

U,u; Ú,ú; Ü,ü; Ű,ű

223. út

Le is út, fel is út (sz.)

J.: nem akarlak többé látni.

224.

Legjobb az egyenes út (k.)

J.: a becsületes eljárás a leghelyesebb.

225. üveges

Nem volt apád üveges! (sz.)

J.: állj odébb, nem vagy átlátszó!

V,v

226. vese

Veséjébe lát (sz.)

J.: ismeri legtitkosabb gondolatait is.

227. víz

Ihat utána vizet (sz.)

J.: lemondhat róla.

228.

Lassú víz, partot mos (k.)

J.: nem az, aminek látszik, megtévesztő.

229. vízfolyás

Úgy hazudik, mint a vízfolyás (szh.)

J.: valaki folyamatosan hazudik.

230. vonat

Gyors, mint a lebergi vonat (szh.)

J.: nagyon lassú valaki.

231.

Olyan, mintha átment rajta a vonat (szh.)

J.: rossz állapotban van.

Z,z; Zs,zs

232. zázulya

Ül, mint zázulya (kakukkmadár) (szh.)

J.: semmittevő.

233. zsidó

Jár, mint zsidóban a fájás (szh.)

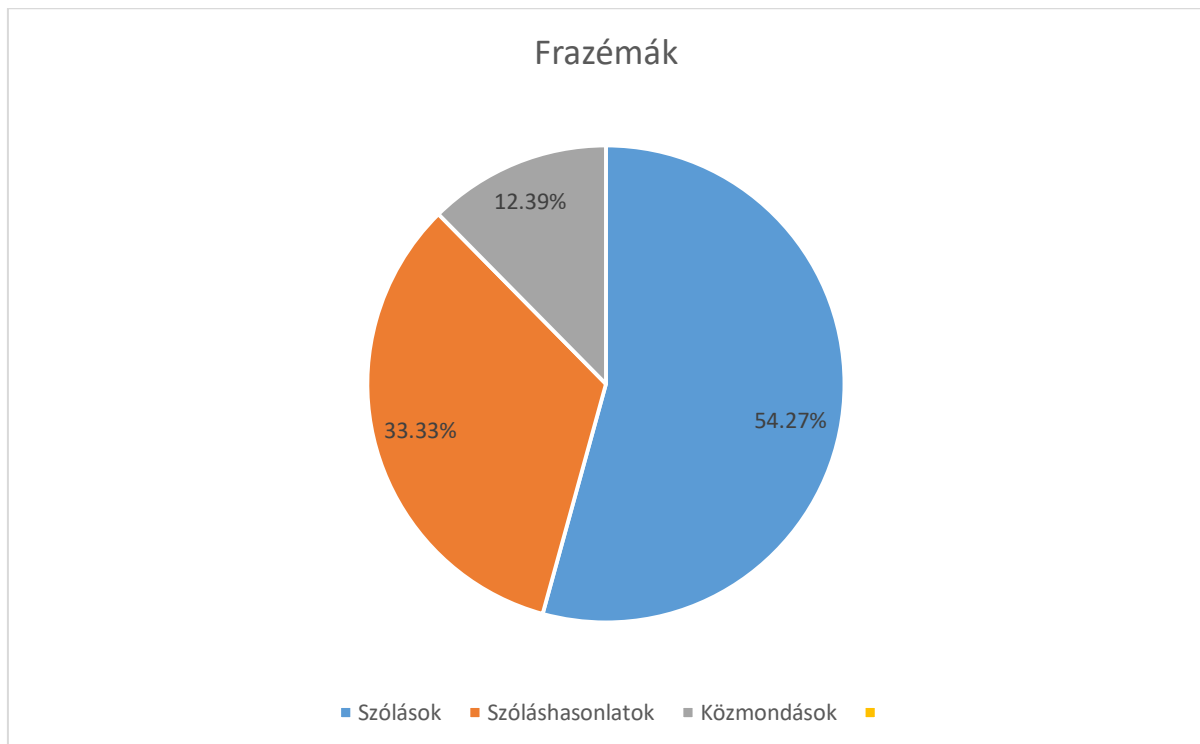
J.: örökké jön-megy.

234.

Voltra nem ad a zsidó (sz.)

J.: ami volt, az nem ér semmit, annak van értéke, ami most van.

A szülőhelyemen felgyűjtött anyag 234 frazeológiai egységet tartalmaz. Ebből 127 szólás, 78 szóláshasonlat, 29 közmondás. Az alábbiakban diagramon szemléltetem a frazeologizmusok százalékban kifejezett arányát.

A következő eredményre jutottam: összesen – 234 frazeológiai egység van.
Ebből:

127 szólás – 54,27 %;
78 szóláshasonlat – 33,33 %;
29 közmondás – 12,39 %.

Láthatjuk, hogy az összeforrott egységekből a kutatóponton szólásból van a legtöbb. Ezt követi a szóláshasonlat, majd a közmondás. Ha más gyűjtőmunkákat is megnézünk, akkor a sorrend ott is hasonló lesz. Ez szerintem arról tanúskodik, hogy megbízható, hiteles munkát végeztem, hiszen nincsenek kirívó különbségek.

A teljes adattárban a frazeológiai egység után kis betűvel jeleztem, hogy szólásról, szóláshasonlatról vagy közmondásról van-e szó. Ez kicsit megnehezíti az anyag átláthatóságát, ezért úgy döntöttem, hogy szétválogatom, és külön leírom őket.

2.1 Szólások

A szólás – olyan állandósult szókapcsolat, amely képszerűen fejez ki egy másik szót átvitt értelemben. A legtöbb szólás régen keletkezett, de még napjainkban is születnek szólások, amelyeket bizonyos élethelyzetek, emberi megnyilvánulások és viselkedések hoznak létre [50]. Munkámban is szerepelnek olyan szólások, amelyek napjainkban jöttek létre. Például: *Nem a bazárban vettem a lábam! Nehogy már a nyúl vigye a húsvéti kosarat! stb.* Ezek színesebbé, élénkebbé, humorosabbá teszik beszédünket, ellentétben a hétköznapi kifejezésekkel. Aknaszlatinán 127 szólást sikerült gyűjteni. Ezek a következők:

1. *Aki Á-t mond, mondjon Bé-t is*
2. *Ádámról-Éváról rokonok*
3. *Ágynak esett*
4. *Ülj le, mert elviszed az álmom!*
5. *Az anyját is eladná*
6. *Nézd meg az anyját, vedd el a leányát.*
7. *Belead apait-anyait*
8. *Megfizeti az árát*
9. *Aranyat ér a keze*
10. *Összeakad a bajuszunk!*
11. *Bal lábbal kelt fel*
12. *A béka segge / feneke alatt van*
13. *Bolhából elefántot csinál*
14. *Bolondnak mindig szerencséje van*
15. *Két bolond egy pár*
16. *Majd kiugrik a bőréből*
17. *Nem fér a bőrébe*
18. *Elvitte a cica a nyelvét*
19. *Egy cipőben járunk*
20. *Éhes a cipője*
21. *Kinyílik a csipája*
22. *A csillagokat is lehozná neki az égből*
23. *Szerencsés csillagzat alatt született*
24. *A Dárius kincsét is magára tenné*
25. *Széle-hossza egyforma*
26. *Teljesen elázott*
27. *Tíz embert ki tesz*
28. *Ember a gáton*
29. *Nézze meg az ember!*

30. *Ami megvan, nem kér enni*
31. *Elment a józan esze*
32. *Esze ágában sincs*
33. *Hátul állt a sorba, mikor az észet osztották*
34. *Megáll asz ember esze!*
35. *Osztja az észet*
36. *Kemény fából faragták*
37. *Nagy fába vágta a fejszójét*
38. *Rossz fát tett a tűzre*
39. *Majd ha fagy, hó lesz nagy*
40. *A falnak is füle van*
41. *A farkára lépnek*
42. *Fejjel megy a falnak*
43. *Fejébe száll a dicsőség*
44. *Kong a feje az ürességtől*
45. *Megeszi a fejét*
46. *A füle botját sem mozdítja*
47. *Fülén be, a másikon ki*
48. *Eleresztli a füle mellett*
49. *A füst is szépre száll*
50. *Fűbe harap*
51. *Hangya van a gatyájában*
52. *A hason nincs ablak*
53. *Végigfut a hideg a hátán*
54. *Bekapta a horgot*
55. *Tele van a hócipője*
56. *Elrepült felette az idő*
57. *Megette az idő vasfoga*
58. *Se ingem, se gatyám*
59. *Se inge, se gatyája*
60. *Már megint megy Iri.*
61. *Az Isten őrizzen meg tőle*
62. *De felvitte az Isten a dolgát*
63. *Megfogta az Isten lábát*
64. *Megverte azt már az Isten*
65. *Segíts magadon, az Isten is megsegít*
66. *Magához vette a Jóisten*
67. *Le a kalappal előtte*
68. *Szorul a kapca*
69. *Főzik mára kapcáját*
70. *Aki szerencsés a kártyába, az szerencsétlen a szerelemben*
71. *Aki szerencsétlen a kártyába, szerencsés a szerelemben*
72. *Megette már a kenyere javát*
73. *Kenyérre lehetne kenni*

74. *Nincs ki a négy kereke*
75. *Megáll a kés a levegőben*
76. *Mintha kést ütött volna a szívembe*
77. *Az egyik kezén is megszámolhatja*
78. *Ég a keze alatt a munka*
79. *Hamar eljár a keze*
80. *Két keze munkájából él*
81. *Itt a kezem nem disznóláb*
82. *Kígyót melenget a keblén*
83. *Helyén van a szíve*
84. *Kő van a szíve helyén*
85. *Nagy kő esett le a szívéről*
86. *A kutya se ugatja meg*
87. *Egyik kutya, másik eb*
88. *Megy, amerre a lába viszi*
89. *Nem a bazárban vettem a lábam!*
90. *Bekapta a legyet*
91. *A lelkén szárad*
92. *Nem őriztünk együtt libát*
93. *Átesik a ló túlsó oldalára*
94. *Vak ló hátra néz*
95. *Akkor hiszek neked, ha ló legel a sírodon*
96. *Lópici Gáspár fut a síneken*
97. *Fújja a magaét*
98. *Maga alatt vágja a fát*
99. *Madarat lehetne vele fogatni*
100. *Most ugrik a majom a vízbe*
101. *Veri a mellét*
102. *Eltörött a mécses*
103. *Büdös neki a munka*
104. *Nagylábon él*
105. *Éles a nyelve*
106. *Jól felvágták a nyelvét*
107. *Nehogy már a nyúl vigye a húsvéti kosarat*
108. *Nehogy már a nyúl vigye a vadászpuskát*
109. *Fúrja az oldalát a kíváncsiság*
110. *Mindenbe bele dugja az orrát*
111. *Fennhordja az orrát*
112. *Az orránál fogva vezeti*
113. *Ne ferd az ördögöt a falra, mert megjelenik*
114. *Összehord fűt, fát, bogarat*
115. *Azt se tudja, hová tegye a pénzét*
116. *Még a bőre alatt is pénz van*
117. *Nem minden a pénz*

118. Még a szeméből se jól néz ki
119. Még a szeme sem áll jól
120. Annyi van belőle, hogy a Tiszát lehetne rekeszteni vele
121. Tótul beszél
122. A tyúkokkal fekszik le
123. Le is út, fel is út
124. Nem volt apád üveges!
125. Veséjébe lát
126. Ihat utána vizet
127. Voltra nem ad a zsidó

2.2.Szóláshasonlatok

A szóhasonlat – egy állandó, közösségi értelemben létező kifejezési forma, amely megeleveníti annak értelmezését, amihez viszonyít. Az életben egyszer előforduló eseményeket gyakran emlegetik példázatokban, de gyakran elfelejtik őket az emlékezetben, és csak úgy ismerik, hogy alkalmazhatók. Az egyszeri eseményekre való hivatkozásokat gyakran metaforikusan értelmezik [51].

A szóláshasonlatok között figyelhető meg leginkább a helyi jelleg. Ezek leggyakrabban az adott közösségre, környezetre, lakosokra jellemző tulajdonságok vagy történetek alapján születnek. Jellemző rájuk, hogy csak az ott élők, a helybeliek ismerik. A gyűjtött anyag is ezt bizonyítja, ugyanis a 78 szóláshasonlatból 14 konkrétan helyi jellegű. Például: *Gyorsan hajt, mint Benedek Jani, Dolgozik, mint az Erzsó kutyája, Hallgat, mint a Pisku stb.*

Összesen 78 szóláshasonlatot gyűjtöttem. Ezek a következők:

1. *Úgy jár az szeme, mint az asztalfiók*
2. *Gyorsan hajt, mint Benedek Jani*
3. *Olyan a reflexe, mint a döglött békának*
4. *Olyan erős, mint a bivaly*
5. *Pattog, mint a bolha*
6. *Bámul, mint borjú az új kapura*
7. *Úgy vág az esze, mint a borotva*
8. *Keresi, mint Bözsi néni a tegnapi napot*
9. *Úgy utálok, mint a bűnömet*
10. *Megcsípte a cecelégy*
11. *Veszik, mint a cukrot*
12. *Lapos, mint a deszka*
13. *Olyan piszkos, mint egy disznó*
14. *Részeg, mint a disznó*
15. *Lusta, mint a dög*
16. *Lyukas a keze, mint az edény*

17. Szaladgál, mint a mérgezett egér
18. Úgy eszik, mint az élet
19. Elment, mint Engli túróért
20. Dolgozik, mint az Erzsó kutyája
21. Olyan, mint a lassított film
22. Forog, mint fíng a fürdőben
23. Olyan sovány, mint a fűzfa
24. Szelíd, mint a galamb
25. Szereti, mint galamb a párját
26. Úgy nő, mint a gomba
27. Iszik, mint a gödény
28. Él, mint hal a vízben
29. Úgy hallgat, mint a sült hal
30. Akkor lássa, amikor a háta közepén tükör lesz
31. Fújja, mint a Hiszekegyet
32. Hiányzik, mint a tavalyi hó
33. Kell, mint a tavalyi hó
34. Úgy elment, mint a tavalyi hó
35. Méregeti, mint a húsokat
36. Szája, mint a vármegye kapuja
37. Bamba, mint a kecske
38. Szereti, mint kecske a kést
39. Úgy kell, mint egy falat kenyér
40. Olyan, mint a kígyó
41. Pattog, mint krumpli a zsákban
42. Bizonytalan, mint a kutya vacsorája
43. Hűséges, mint a kutya
44. Olyan, mint az ázott kutya
45. Buta, mint a liba
46. Olyan lusta, mint egy lajhár

47. *Kerülgeti, mint macska a forró kását*
48. *Megelőzte, mint macska az egeret*
49. *Talpra esik, mint a macska*
50. *Örül, mint majom a farkának*
51. *Áll, mint marha a lakodalomban*
52. *Szép, mint Mánuilá*
53. *Cammog, mint a medve*
54. *Úgy várja, mint a Messiást*
55. *Olyan, mint a mosogatórongy*
56. *Úgy néz ki, mint aki ki se néz*
57. *Kell neki, mint nyúlnak a stoplámpa*
58. *Lapít, mint nyúl a fűben*
59. *Gyáva, mint a nyúl*
60. *Csíp a nyelve, mint a paprika*
61. *Olyan, mint a pióca*
62. *Hallgat, mint a Pisku*
63. *Durva, mint a pokróc*
64. *Ravasz, mint a róka*
65. *Olyan nehéz, mint a só*
66. *Áll, mint a (só)bálvány*
67. *Keveri a szezont a fazonnal*
68. *Olyan, mint a szú*
69. *Úgy jár, mint egy tetű*
70. *Úgy folyik a csokoládémáz, mint a Tisza*
71. *Zavaros, mint a Tisza*
72. *Késésben van, mint Tokáná*
73. *Ért hozzá, mint tyúk az ábécéhez*
74. *Úgy hazudik, mint a vízfolyás*
75. *Gyors, mint a lebergi vonat*
76. *Olyan, mintha átment rajta a vonat*

77. Ül, mint zázulya (kakukkmadár)

78. Jár, mint zsidóban a fájás

2.3. Közmondások

A közmondás – egy rövid állítás, vagyis mondat, gyakran használt, amely egy alapvető igazság vagy egy gyakorlati szempontból felfogott igazság érvényességét fejezi ki. Sokak szerint ez egy tömör, emlékezetes mondat, amely fontos empirikus tényt, élő tényt hordoz [52].

A frazeológiai egységek közül a közmondások azok, amelyekből a legkevésébbet ismertek az adatközlőim, számszerint 29-et, az alábbiakat:

1. *Nem esik messze az alma a fájától*
2. *Sok bába közt elvész a gyermek*
3. *Isten nem ver bottal*
4. *Elköltené Dárius kincsét is*
5. *Mézes-mázás beszédje, ugyan hol lesz az ebédje*
6. *Szegény embert, az ág is húzza*
7. *Az idő a legjobb orvosság*
8. *Akinek nem inge, ne vegye magára*
9. *Jóból is megárt a sok*
10. *Minden jó, ha jó a vége*
11. *Minden rosszban van valami jó*
12. *A kecske is jóllakott, a káposzta is megmaradt*
13. *A kecske se menne a vásárra, ha nem hajtanák*
14. *Vén kecske is megnyalja a sót*
15. *Aki keres, talál*
16. *Kutyából nem lesz szalonna*
17. *Ajándék lónak ne nézd a fogát. Szuvenyiru nyihuhu, nye kukucska protku*
18. *Aki magas lóról beszél, hamar leesik róla*
19. *Ha nincs ló, jó a számár is*

20. *Nagy a feje, búsuljon a ló*
21. *Madarat tolláról, embert barátjáról*
22. *A munka nem szégyen*
23. *Betegnek orvos a barátja*
24. *Jó az öreg a háznál*
25. *A pénz nem boldogít*
26. *Sok víz lefolyt azóta a Tiszán*
27. *Ennek a fele se tréfa*
28. *Legjobb az egyenes út*
29. *Lassú víz, partot mos*

3. A FRAZÉMÁK TANÍTÁSA A KÁRPÁTALJAI MAGYAR TANNYELVŰ ISKOLÁKBAN

A frazémák, a szókapcsolatok, kifejezések megtanítása fontos része a nyelvtanulásnak. A kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák magyar nyelv óráin is nagy hangsúlyt fektetnek a frazémák tanítására. A tanulók megismerkednek azok jelentésével és használatával. Legtöbbször példamondatok segítségével mutatják be a frazémák kontextusát, és gyakorlatokkal erősítik meg a tanultakat. Általuk a tanulók gazdagíthatják szókincsüket és hatékonyabban kommunikálhatnak a mindennapi életben.

A szókapcsolatok tanítása mellett a hallás utáni szövegértés és a szóbeli kommunikáció fejlesztése is fontos szerepet kap. A diákoknak lehetőségük van gyakorolni használatukat párbeszédekben, szerepjátékokban és más interaktív tevékenységek során. Ezáltal nemcsak az anyag memorizálása történik, hanem a helyes használatuk is begyakorlásra kerül.

Az oktatási intézményeknek lehetőségük van különböző taneszközöket, tankönyveket és digitális forrásokat használni a téma tanításához. Az interaktív tanulási módszerek, például játékok és online nyelvtanulási platformok is segíthetik a tanulókat a frazémák megértésében és elsajátításában. Fontos, hogy a frazémák tanítása a valódi nyelvi helyzetekre fókuszáljon, és a gyakorlatban is alkalmazható tudást nyújtson. Az életszerű példák és a kommunikatív gyakorlatok segítenek abban, hogy a tanulók aktívan használják a frazémákat a mindennapi kommunikációjuk során.

Az 5. osztályos tanterv a szószerkezet elemei témakörnél tantárgyon belüli kapcsolatoknál tesz említést a lexikológiáról és a frazeológiáról [53, 43 o.]. Az 5. osztályos magyar nyelv tankönyvben a frazeológia témaköréről sem elméleti, sem gyakorlati szinten nem történik említés [6, 200 o.].

A 6. osztályban a tanmenet magyar nyelvből évi – 122, heti 3,5, valamint 23 tartalék órát irányoz elő. Ebből a frazeológia tárgykörére 10 órát szán. Ebben az

óraszámában a következő témaköröket öleli fel a tanmenet: a nyelv szókészlete: archaizmus, neologizmus, idegen szavak; hangalak és jelentés viszonya; Szólások, közmondások. A tanterv alapján ebből a tanulóknak tudniuk kell: a frazeológia meghatározását, jelentését; tudják a nyelv kifejezőképességének típusait, osztályozását, értsék az archaizmus, neologizmus, idegen szavak fogalmát; a hangalak és jelentés viszonyát; ismerjék a szólásokat és közmondásokat [53, 16. o.].

A 6. osztályos magyar nyelv tankönyv [7, 200 o.] megfelel a tantervben előírtaknak. Ebben a kisebb keretű témakörben találhatunk ismertetést. Vizsgálatom során, megfigyeltem a témakörhöz kapcsolódó feladatsort, ennek alapján kirajzolódott a feladatok mennyisége. A frazeológia elsajátításához 5 feladat áll rendelkezésre. A tankönyv közli az állandósult szókapcsolatok fajtáit (szólások, szóláshasonlatok, közmondások) és azok meghatározását. Mindegyik meghatározás után a szerzők több példát hoznak fel a frazeologizmusok bemutatására. Például:

Téma: Frazeológia: szólások, szóláshasonlatok, közmondások.

Frazeológiai elemek (állandósult szókapcsolatok) – rögzült formájú, változtatást nem tűrő nyelvi szerkezetek.

Lehetnek szószerkezetek vagy mondatok. Az állandósult szókapcsolatok fajtái: a **szólás**, a **szóláshasonlat**, a **közmondás**, melyek szókészletünk értékes részét alkotják.

1. A **szólások** állandó szókapcsolatok, amelyeket nem eredeti jelentésük szerint, hanem átvitt értelemben használunk. A szólás egy-egy szónak a színesebb, szemléletesebb változata. Például:

farkasszemet néz – nem ijed meg a szembenállótól;

2. A **szóláshasonlatok** nyelvtani értelemben valóban hasonlítást fejeznek ki.

Például:

Reszket, mint a nyárfalevél;

3. A **közmondások** népi bölcsességek, régi idők élettapasztalatait, megfigyeléseit közlik tömör, hatásos formában. Például:

Ki korán kel, aranyat lel.

A 6. osztályos magyar nyelv tankönyvben a frazeológiai egységek begyakorlására összesen öt feladat van. Az első három feladatban a szerzők szólásokat, szóláshasonlatokat és a közmondásokat adnak meg. A tanulók feladata az, hogy megfogalmazzák azok jelentését. Például:

Fogához veri a garast.

Fején találta a szöget.

Vigyorog, mint a fakutya.

Ártatlan, mint a ma született bárány.

A lónak négy lába van, mégis megbotlik.

Nem esik messze az alma a fájától.

A negyedikben a tanulóknak a környezetükből ismert és használt közmondásokat kell gyűjteni.

Ötödik feladatban a megadott szólásokat egy-egy melléknévvel kell kifejezniük. Például?

Madarat lehetne vele fogatni.

Egyik lába itt, a másik ott.

A tankönyvben az állandósult szókapcsolatok témaköréből a szerzők két gyakorlatot szánnak házi feladatnak. Az egyikben a szólások eredeti formáját kell megadniuk. Például:

Hány követ fűj?

Hányan vannak a gonoszok?

Hogyan vágja ki?

A másikban időjárással kapcsolatos népi megfigyeléseket kell gyűjteniük [7, 195-196. o.].

Összességében elmondhatjuk, hogy a kárpátaljai magyar tannyelvű iskolák számára készült tantervben szerepel a frazémák témaköre, de úgy gondoljuk, fontos lenne a további osztályokban is tanítani, mivel ezek fontos részét képezik nyelvünknek. A 6. osztályos magyar nyelv tankönyvben a hét feladatot (5 az órán, 2 házi feladat) kevésnek tartjuk ahhoz, hogy a tanulók kellőképpen elsajátítsák a témakört.

A tankönyvben szereplő gyakorlatok közül hármat nehéznek találtunk. Helyettük könnyebb feladatokat javasolnánk, hasonlókat az alábbiakhoz:

1. A frazeológiai egységhez a megadott szavak közül válasszátok ki a megfelelőt!

1. Felvágták a ____.

- a) fülét
- b) száját
- c) nyelvét

2. ____ összehord.

- a) hetet-havat
- b) kígyot-békát
- c) eget-földet

3. Ellátja a ____.

- a) dolgát
- b) baját

c) munkáját

4. Egy ____ sem enged belőle

a) kicsit

b) jottányit

c) körömpiszoknyit

5. A hetedik ____ érzi magát.

a) mennyországban

b) paradicsomban

c) életében

6. Éhes ____ jobban csíp

a) szúnyog

b) légy

c) darázs

7. Bóg a(z) ____ eső lesz.

a) tehén

b) szamár

c) oroszlán

8. Nem repül a ____ a szádba.

a) vacsora

b) sült csirke

c) sült galamb

9. Fűhöz- ____ kapkod.

a) bokorhoz

b) virághoz

c) fához

10. Se ____se száma

- a) szeri
- b) oldala
- c) vége

2. A megadott szókapcsolatokból hiányoznak a színnevek. Segítségül mindegyikhez megadtunk néhányat. Válasszátok ki a helyeset!

1. ____ született valaki.

fehérben, feketében, bíborban, kékben

2. ____vér folyik az ereiben.

vörös, szürke, zöld, kék, fehér, bíbor

3. ____utat kap.

piros, fehér, fekete, zöld, bíbor

4. eltűnik, mint ____szamár a ködben.

fehér, szürke, fekete,

5. Eszi a ____irigység.

fehér, zöld, lila, sárga,

KÖVETKEZTETÉSEK LEVONÁSA

A népnyelvben keletkezett, legtöbbször átvitt értelmű összeforrott kifejezések gazdagítják, bővítik nyelvünk szókészletét. Festői, szemléltető képekben, frappáns, érdekes hasonlatokban fejezik ki az emberek évezredes bölcsességét, etikus értékrendjét. Gondolataink szemléletes kifejezésének nélkülözhetetlen eszközei. A frazeologizmusok megfigyeléseket, tanácsokat, tanításokat, tartalmaznak, amelyekben kifejeződik a nyelvet beszélő közösség gondolkodásmódja, történelme.

Az Aknaszlatinán összegyűjtött és rendszerezett frazeológiai egységek száma összesen: 234. Ebből 127 szólás, 78 szóláshasonlat, 29 közmondás. Amint a számadatból kitűnik a vizsgált anyag nagy részét a szólások és a szóláshasonlatok alkotják.

1. A *frazeologizmusok jelentését* tekintve a legtöbb az emberérettel kapcsolatos. A frazémák jelentését vizsgálva a következő csoportokat tudtam elkülöníteni:

Pozitív emberi tulajdonságot kifejezőek: *Ember a gáton* (minden helyzetben megállja a helyét) stb.

Negatív emberi tulajdonságot kifejezőek: *Bal lábbal kelt fel - rosszkedvű; A farkára lépnek - rajtakapják, amint valami rosszat cselekszik* stb.

Betegséggel kapcsolatosak: *A betegnek orvos a barátja - aki beteg, annak csak az orvos segíthet; Ágynak esett - betegség miatt fekszik* stb.

Külső és belső tulajdonságot kifejezőek: *Olyan piszkos, mint egy disznó - valaki nagyon piszkos; Lapos, mint a deszka - valaki nagyon sovány*; stb.

Megállapítható, hogy a leggyakoribbak a külső és belső tulajdonságokra utalók. A betegséggel kapcsolatosak ritkán fordulnak elő. Ezek inkább az idősebb korosztály nyelvhasználatában figyelhetők meg.

2. A frazémákban szereplő vezérszavakat vizsgálva kitűnik, hogy többségük különböző állatokhoz kapcsolódik. Ilyenek például:

lő: *Ajándék lónak ne nézd a fogát; Aki magas lóról beszél, hamar leesik róla;*

macska: *Megelőzte, mint macska az egeret.*

medve: *Cammog, mint a medve.*

madár: *Madarat lehetne vele fogatni.*

majom: *Örül, mint majom a farkának.*

marha: *Áll, mint marha a lakodalomban.*

béka: *Olyan reflexe van, mint a döglött békának*

bolha: *Pattog, mint a bolha.*

borjú: *Bámul, mint borjú az új kapura.*

bivaly: *Olyan erős, mint a bivaly.l*

cica: *Elvitte a cica a nyelvét.*

cecelégy: *Megcsípte a cecelégy.*

disznó: *Olyan piszkos, mint egy disznó.*

egér: *Szaladgál, mint a mérgezett egér.*

gödény: *Iszik, mint a gödény.*

hal: *Él, mint hal a vízben.*

hangya: *Hangya van a gatyájában.*

kecske: *Bamba, mint a kecske.*

kígyó: *Olyan, mint a kígyó.*

kutya: *Olyan, mint az ázott kutya.*

légy: *Bekapta a legyet.*

liba: *Buta, mint a liba.*

nyúl: *Nehogy a nyúl vigye a húsvéti kosarat; Kell neki, mint nyúlnak a stoplámpa;
Lapít, mint nyúl a fűben; Nehogy a nyúl vigye a vadászpuskát.*

pióca: *Nem lehet levakarni, mint a piócát.*

szú: *Olyan, mint a szú.*

tetű: *Jár, mint egy tetű.*

zázulya: *Ül, mint zázulya (kakukkmadár).*

Sok közülük az emberi testrészekkel kapcsolatos. Ezek a következők:

vese: *Veséjébe lát*

szem: *Még a szeméből se jól néz ki; Még a szeme sem áll jól.*

orr: *Mindenbe bele dugja az orrát; Fennhordja az orrát; Az orránál fogva vezeti.*

nyelv: *Éles a nyelve; Jól felvágta a nyelvét.*

nagyláb: *Nagylábon él.*

mell: *Veri a mellét.*

láb: *Megy, amerre a lába viszi; Nem a bazárban vettem a lábam!.*

kéz: *Az egyik kezén is megszámolhatja; Ég a keze alatt a munka; Hamar eljár a keze; Két keze munkájából él; Itt a kezem nem disznóláb.*

hát: *Akkor lássa, amikor a háta közepén tükkör lesz; Végigfut a hideg a hátán.*

fül: *A füle botját sem mozdítja; Fülén be, a másikon ki; Elereszi a füle mellett.*

fej: *Fejjel megy a falnak; Fejébe száll a dicsőség; Kong a feje az ürességtől; Megeszi a fejét.*

bőr: *Majd kiugrik a bőréből; Nem fér a bőrébe.*

3. A **frazeológiai egységek használatát** tekintve leszögezhetjük, hogy többségük minden korosztály körében ismert és használatos. Vannak, amelyek leginkább a fiatalabb nemzedék nyelvhasználatában figyelhetők meg. Ezek tréfások, vidám hangulatúak. Például: *Kavarom a szezont a fazonnal; Kell neki, mint nyúlnak a stoplámpa* stb. Az idősebbek körében főleg a betegséggel, halállal kapcsolatos frazémák ismertek. Például: *Fübe harapott; Ágynak esett; A betegnek orvos a barátja* stb.

4. **Nyelvi alakjukat** megvizsgálva, a frazémák nagy részét az egyszerű szólások alkotják. Ilyenek pl.: *Fúrja az oldalát; Éles a nyelve; Nagylábon él* stb. Az **összetett** alakúakon belül a **párhuzamos szóláshasonlatok** a leggyakoribbak. Például: *Úgy hazudik, mint a vízfolyás; Áll, mint a sóbálvány; Aki szerencsés a kártyában szerencsétlen a szerelemben* stb.

A **közmondások** többsége ember megnyilvánulással kapcsolatos. Például: *Minden rosszban van valami jó; A betegnek orvos a barátja; Mézes-mázás beszédje, ugyan hol lesz az ebédje?*

A vizsgálat eredményeként megállapítható, hogy az Aknaszlatinán használatos frazeológiai egységek közül a szólások és a szóláshasonlatok a leggyakoribbak. Ezeken belül az egyszerű felépítésűek vannak többségben és azok, amelyek emberi testrészeket tartalmaznak. A szóláshasonlatok többsége emberi tulajdonságot fejeznek ki, valamint állatokkal kapcsolatosak. Érdekes, hogy közmondások csak kis számban fordulnak elő és nagyon különbözők. A frazeologizmusok használatára pedig az jellemző, hogy többségük valamennyi korosztály körében ismert.

A kutatásom végén elmondhatom, hogy szülőhelyemen sokan ismerik és használják a állandósult szókapcsolatokat. Ami kimondottan fontos, hogy nemcsak a felnőtt korosztály, hanem a fiatalok is. Ezáltal a frazémák megőrzése és továbbörökítése biztosítva van.

A FELHASZNÁLT SZAKIRODALOM JEGYZÉKE

1. Balázs Géza. Állandósult szókapcsolatok. Pannon enciklopédia. Magyar nyelv és irodalom. Főszerk.: Sipos Lajos. – Budapest: Dunakanyar , 2000. – 107-109. o.
2. Balogh Lajos. Magyar nyelv Kárpátalján. Az Ungári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye. – Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó,1993. –107-123. o.
3. Bárdosi Vilmos. Magyar szólástár. – Bp. : Tinta Könyvkiadó, 2004. – 948 o.
4. Bárdosi Vilmos. Szólások, közmondások eredete. – Bp.: Tinta Könyvkiadó, 2019. – 746 o.
5. Beregszászi Anikó. A magyar nyelv Ukrajna oktatási rendszerében: oktatásának elméleti és gyakorlati kihívásai kisebbségi helyzetben (Kárpátalja példája). – Pannon Egyetem Veszprém, 2020.
6. Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács-Burkus Erzsébet. Magyar nyelv – Lemberg, 2014. – 200 o.
7. Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács-Burkus Erzsébet. Magyar nyelv 6. os – Lemberg, 2014. – 200 o.
8. Csonka Csilla A frazeologizmusok helye a kezdők magyaroktatásában. – In: HungÉvk, 2000. – 11 o.
9. Fábrián Pál. Frazeologia. A mai magyar nyelv. – Budapest: Tankönyvkiadó,1974. – 494–498. o.
10. Forgács Tamás. Történeti frazeológia. A történeti szólás- és közmondáskutatás kézikönyve. – Bp. : Tinta Könyvkiadó, 2021. – 478 o.
11. Forgács Tamás. Lexikalizálódási és grammatikalizálódási folyamatok frazeológiai egységekben. – MNyj., 4. sz. – Bp.: Argumentum Kiadó, 2003. – 412-427. o.

12. Forgács Tamás. Lexikalizálódási és grammatikalizálódási folyamatok frazeológiai egységekben. – MNyj., 3. sz. – Bp.: Argumentum Kiadó, 2003. – 259-273. o.
13. Györke Magdolna Frazémák A kárpátaljai magyar nyelvjárások szótárában. A magyar nyelv helyzete Kárpátalján. Az anyanyelvű oktatás perspektívái kisebbségi létben. Konferenciakötet. – Ungvár, 2022. – 101-113 o.
14. Hadrovics László. Magyar frazeológia. – Bp.: Akadémiai Kiadó, 1995.
15. Horváth Katalin. A magyar nyelv Kárpátalján. – Ungvár, 2013.
16. Horváth Katalin. A Kárpátaljai Magyar népi frazémák. – Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények, Miskolc, IV. évfolyam, I. szám, 2009. – 30 o.
17. Horváth Katalin. Kárpátaljai szólások és közmondások. Veszekedő pásztorok közt farkas jár jól. – Ungvár: 2018. – 155 o.
18. Horváth Katalin, Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások főbb sajátosságairól. - Az Ungári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye, Ungvár-Budapest: Intermix Kiadó, 1993. – 57-74. o.
19. Jankus Gyula. Kéméndi (Kámenin) szólások és Közmondások – M.Csop.Dolg., 53. sz. Bp.: 1992 – 30 o.
20. Jurii Kopinets. Kárpátalja legsósabb üdőhelye. Aknaszlatina története. – Karpatskyi objektív, 2020. – 1. o.
21. Laver Vaszil, Zékány Imre. Orosz–ukrán–magyar frazeológiai stótár. – Radians'ka skola. Ungvár–Kijev, 1985. – 371 o.
22. Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza I. kötet. – Budapest, 1992. – 883 o.
23. Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza II. kötet. – Ungvár : Patent Nyomdaipari Vállalat, 1996. – 952 o.
24. Lizanec Péter. A kárpátaljai magyar nyelvjárások atlasza III. kötet. – Ungvár: „ Etnika” Kiadó, Ungvár – Debrecen, 2003. – 828 o.
25. Lizanec Péter. Magyar–ukrán állondósult szókapcsolatok és kifejezések szótára. – Ungvár: Kárpáti Kiadó. 2009. – 527 o.

26. Molnár Ferenc, Molnár D. István. Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében. – Beregszász, 2005. – 84.o.
27. Nagy Géza. Karcasai szólások és közmondások. – M.Csop.Dolg., 30. sz. Bp.: 1987 – 3-69. o.
28. Nagy Péter. Madarat lehet fogatni vele. – MNy., 2. sz. – Bp.: 1999. – 206-207. o.
29. O. Nagy Gábor. Mi fán terem? – Bp.: Gondolat Kiadó, 1957. – 387 o.
30. O. Nagy Gábor. Magyar szólások és közmondások. – Bp.:Gondolat Kiadó, 1966. – 860 o.
31. P. Csige Katalin. Helynevek a magyar frazeologizmusokban. – MNyj., 34. sz. – Debrecen: 1999. – 347-350. o.
32. Rozgonyiné Molnár Emma A szólások és közmondások szövegbe szerkesztése Nyr., 3. sz. – Bp.: 1982. – 352-356 o.
33. Sándor Mihályné Nagy Gabriella. Székely közmondások M.Csop.Dolg., 44. sz. Bp.: 1990 – 48 o.
34. Somhegyi Gyula. Monofrazémák a magyarban Nyr., 3. sz. – Bp.: 1988. – 357-368 o.
35. Szemere Gyula. A magyar nyelvtan tanítása. – Bp.: Tankönyvkiadó Vállalat, 1969.
36. Tarné Naszádos Katalin Sárvári szólások és közmondások. – M.Csop.Dolg., 11. sz. Bp.: 1982. – 88 o.
37. Tolnai Vilmos. A szólásokról. – A magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai, 12. sz. Bp. :1910 – 57 o.
38. Ujváry Zoltán. Ló a gömöri nép szólásaiban. MNyj., 38. sz. – Debrecen: 2000. – 447-450 o.
39. Zékány Imre. A magyar nyelv frazeológiai egysége – lexikai összetételük szempontjából. – Nyiregyháza: A magyar nyelvészek III. Nemzetközi kongresszusa. Előadásvázlatok, 1977.

40. Бойко.Н. І. Народження нових фразеологізмів. Укр. Мова і літ. у школі, 1992, №1 – с. 38-40.
41. Горват Катерина, Гульпа Діана. Угорські народні фраземи Закарпаття. Частина І. – Ужгород, 2010.
42. Горват Катерина, Гульпа Діана. Угорські народні фраземи Закарпаття. Частина ІІ. – Ужгород, 2010.
43. Грицак М. А. «Матеріали до словника українських говірок Закарпатської області» – Київ, 2017.
44. Демський М.Т. Деякі особливості морфологічного складу фразеологічних одиниць. – Рідне слово, 1971, вип. 5 – с.
45. Кононенко.В. І. Українська народна фразеологія. Трансформація образу. – Мовознавство, 1993, №5 – с. 21-27.
46. Парій.А. В. Роль конотацій у формуванні фразеологічного значення. – Мовознавство, 1998, №1- с. 45-49.
47. Скрипник Л. Г. Розвиток полісемії у фразеологічній системі української мови. – Мовознавство, 1972, №3 – с. 3-11.
48. Скрипник Л. Г. Синоніміка у фразеології. – Укр. Мова і літ. у школі, 1972, №6 – с. 25-35.
49. Щербань Н. П. Граматичні трансформації фразеологізмів. – Мовознавство, 1978, №5 – с. 59-62.

***

50. <https://lexiq.hu/szolas>
51. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Szolasok-regi-magyar-szolasok-es-kozmondasok-1/sirisaka-andor-magyar-kozmondasok-konyve-6BD6/bevezetes-6BF2/a-kozmondas-fogalma-6C0B/>
52. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-neprajzi-lexikon-71DCC/sz-73AFD/szolashasonlat-73CE5/>
53. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/ugorska-mova.doc>

РЕЗЮМЕ

Тема дипломної роботи: „Навчання фразем у закарпатських угорськомовних школах”.

Дана тема надзвичайно цікава і завжди буде актуальна на сьогодні.

У своїй попередній курсовій роботі я поглиблено дослідила та вивчала українські запозичення в угорській мові, а саме в Солотвині, їх особливості та аналіз їх функціонування у лексичному складі угорської мови, яка мені здалася цікавою, тому вирішила продовжити дослідження в рідному селищі. У своїй нинішній роботі я маю справу з фразеологічними одиницями. Фраземи відіграють дуже важливу роль у житті людини, тому що через них ми можемо дослідити історичне минуле, звичаї та традиції, повсякденне життя народу, а найголовніше зберегти нашу рідну мову.

Мета моєї роботи — якомога ґрунтовніше зібрати, дослідити, систематизувати й опрацювати фразеологізми, які відомі в моєму рідному селищі.

Актуальність теми я вбачаю в тому, що в наш час фразеологічні одиниці потихеньку забуваються, час від часу все менше залишаються у свідомості та мовному вжитку, тому треба зробити все, щоб цей процес зупинити, або принаймні загальмувати. Приказки, порівняння, прислів'я завжди повинні бути частиною нашого повсякденного життя. Це можливо тільки в тому випадку, якщо ми передаємо, знайомимо з ними інших, але в першу чергу молоде покоління. Перш за все це можна зробити в рамках уроків угорської мови та літератури в навчальних закладах.

Звичайно, угорська мова містить велику кількість фразеологізмів, які відомі не лише в Солотвині, а й на Закарпатті та за його межами. Однак є й такі приказки, які відображають спосіб мислення та спосіб життя людей, що живуть тут. Такі види фразеологізмів виникли в моєму рідному селі. Про їх походження та історію я розповіла окремо.

RESUME

Topic of the bachelor work: "Teaching phrases in Transcarpathian Hungarian-language schools".

This topic is extremely interesting and will always be relevant today. In my previous course work, I deeply researched and studied Ukrainian borrowings in the Hungarian language, in my native village Solotvyno, their features and analysis of their functioning in the lexical structure of the Hungarian language, which I found interesting, so I decided to continue the research in my hometown.

In my current work, I deal with phraseological units. Phrases play a very important part in human life, because through them we can explore the history in the part, customs and traditions, everyday life of the people, and most importantly, preserve our native language.

The purpose of my work is to collect, research, systematize and process phraseological units that are known in my native village as thoroughly as possible.

I see the relevance of the topic in the fact that nowadays phraseological units are slowly being forgotten, from time to time, they remain less and less in the consciousness and language use, so everything must be done to stop this process, or at least slow it down. Proverbs, similes, sayings should always be a part of our everyday life. This is possible only, if we pass them on, introduce them to others, but first of all the younger generation. Firstly, this can be done within the framework of Hungarian language and literature lessons in schools.

Of course, the Hungarian language contains a large number of idioms are known not only in Solotvyno, but also in Transcarpathia. However, there are also sayings that reflect the way of thinking and the lifestyle of the people living here. Such types of idioms appeared in my hometown. I told about their origin and history separately.

MELLÉKLET

Név	Nemzetiség	Vallás	Születés éve	Születés helye	Foglalkozás
Mitru Marina	magyar	római-katolikus	1971	Aknaszlatina	tanárnő
Bíró Ágnes	magyar	római-katolikus	1966	Aknaszlatina	tanárnő
Kovács Sándor	magyar	római katolikus	1973	Felsőapsa	bányász
Görög Marianna	ukrán	ortodoxhívő	1957	Aknaszlatina	tanárnő
Takár Karolina	magyar	római katolikus	2011	Aknaszlatina	tanuló
Lumej Kornélia	magyar	római katolikus	1979	Aknaszlatina	tanárnő
Marina Pál	magyar	római katolikus	2006	Aknaszlatina	tanuló
Popovics Iván	román	ortodoxhívő	2003	Glubokiy Potok	építész
Lakatos László	magyar	római katolikus	1960	Alsóapsa	bányász
Peyter Edita	ukrán	szombatista	1948	Aknaszlatina	óvonó
Marina Sztella	magyar	római-katolikus	1974	Aknaszlatina	tanárnő
Lumej Adrianna	magyar	görögkatolikus	1949	Taracköz	bányász
Lumej István	román	görögkatolikus	1948	Aknaszlatina	bányász
Mandziuk Valeria	ukrán	görögkatolikus	1996	Aknaszlatina	órvos
Szilágyi István	magyar	római katolikus	1954	Aknaszlatina	vízvezeték-szerelő

Óratervezet

6. osztály
Magyar nyelv

Téma: Frazeológia: szólások, szóláshasonlatok, közmondások.

Oktatási cél: Szólások, szóláshasonlatok, közmondások elsajátítása.

Nevelési cél: Logikus gondolkodásra és helyes nyelvhasználatra való nevelés

Óratípus: vegyes

Szemléltetés: tankönyv

Irodalom: Braun Éva, Zékány Krisztina, Kovács-Burkus Erzsébet. Magyar nyelv – Lemberg, 2014

Idő	Az óra menete	Módszeres eljárások
1. perc	<i>Szervezés</i>	<i>Meghallgatom az ügyeletes tanuló jelentését. Beírom a hiányzókat a naplóba.</i>
3. perc	I. Számonkérés 1. felelő (táblánál) + Házi feladat Mit tanultunk az előző órán? – Archaizmusokat és neologizmusokat. 2. felelő (feladatlap) Mit nevezünk archaizmusoknak? A nyelvben végbemenő változások miatt találkozunk az úgynevezett archaizmusokkal, vagyis olyan régiesnek	<i>Az első kérdést az osztályhoz intézem Értékelem a tanuló feleletét.</i>

<p>15.perc</p>	<p>ható vagy elavult szavakkal, nyelvi jelenségekkel, amelyek egy korábbi időszak nyelvállapotára utalnak.</p> <p>3. felelő (feladatlap)</p> <p>Mit nevezünk neologizmusoknak?</p> <p>A szókészlet állandóan változik. A gazdasági-társadalmi élet átalakulása következtében olyan új dolgok és fogalmak jönnek létre, amelyeknek új nevet kell adni, ezeket nevezük neologizmusoknak.</p> <p>I. Az új anyag átadása</p> <p><u>Előkészítés:</u> Az előző órán volt alkalmunk a megismerkedni az archaizmusokkal, neologizmusokkal és használatukkal. A mai alkalommal a szólásokat, szóláshasonlatokat és a közmondásokat fogjuk körültekintően átvenni.</p> <p><u>Motiváció:</u> A szólásokat, szóláshasonlatokat és közmondásokat kommunikáció szintjén alkalmazzuk, hogy gondolatainkat színesebben kifejezhessük.</p> <p><u>Célkitűzés:</u> A mai órán elsajátítjuk a frazémákat, illetve megtanuljuk az ismeretek alkalmazását.</p> <p><u>Frazeológiai elemek</u> (állandósult szókapcsolatok) – rögzült formájú, változtatást nem tűrő nyelvi szerkezetek.</p> <p>Lehetnek szó szerkezetek vagy mondatok.</p> <p>Az állandósult szókapcsolatok fajtái: a szólás, a szóláshasonlat, a közmondás, melyek szókészletünk értékes részét alkotják.</p>	<p><i>Az óra témáját felírom a táblára.</i></p> <p><i>Beíratom a szabályt és a szólásokat, szóláshasonlatokat, közmondásokat.</i></p>
----------------	---	---

	<p>1. A <u>szólások</u> állandó szókapcsolatok, amelyeket nem eredeti jelentésük szerint, hanem átvitt értelemben használunk.</p> <p>A szólás egyegy szónak a színesebb, szemléletesebb változata.</p> <p>Például: <i>ágrólszakadt – szegény, szájalmas.</i></p> <p>2. A <u>szóláshasonlatok</u> nyelvtani értelemben valóban hasonlítást fejeznek ki.</p> <p>Például: <i>Ritka, mint a fehér holló.</i></p> <p>3. A <u>közmondások</u> népi bölcsességek, régi idők élettapasztalatait, megfigyeléseit közlik tömör, hatásos formában.</p> <p>Például: <i>A hazug embert hamarabb utoléri, mint a sánta kutyát.</i></p> <p>Szabály: 195. o.</p>	<p><i>Egy-egy példát beíratok a füzetbe.</i></p>
<p>30.perc</p>	<p>III. Begyakorlás</p> <p>A 231. feladat (195. o.)</p> <p>A 232. feladat (196. o.)</p> <p>A 233. feladat (196. o.)</p>	<p><i>A feladatokat közösen oldjuk meg. A feladatot felírom a táblára. Felolvassuk és értelmezzük a feladat szövegét. Felszólítók egy-egy tanulót, hogy oldja meg a feladatot.</i></p>
<p>40.perc</p>	<p>IV. Házi feladat</p>	<p><i>A házit bediktálom a füzetbe, elmagyarázom a feladatot és felírom</i></p>

<p>44.perc</p>	<p>1. Megtanulni a mit nevezzük frazeológiai elemeknek, szólásnak, szóláshasonlatnak, közmondásnak és tudni felhozni egy-egy példát.</p> <p>2. Írásbeli feladat (235.1. feladat (196. o.)</p> <p>IV. Összefoglalás</p> <p>1. Mit nevezünk frazeológiai elemeknek?</p> <p>2. Mit nevezünk szólásnak? (példa)</p> <p>3. Mit nevezünk szóláshasonlatnak? (példa)</p> <p>4. Mit nevezünk közmondásnak? (példa)</p>	<p><i>a táblára a feladat számát, oldalszámát. Az első mondatot közösen elemezzük.</i></p> <p><i>A gyengébb tanulókkal végzem. Az óra végén értékelem az osztály teljesítményét.</i></p>
----------------	--	--